

РЕЗЮМЕТА НА ПУБЛИКАЦИИТЕ ЗА УЧАСТИЕ В КОНКУРСА

на

доцент д-р Мартин Кирилов Белов

кандидат в конкурс за заемането на академичната длъжност „професор

в професионално направление 3.6. Право /Конституционно право/ в Юридическия факултет на СУ
„Св. Климент Охридски“,

обявен в ДВ, бр. 65 от 28.07.2023 г.

I. МОНОГРАФИЯ

1. **Конституционна семиотика. Концептуални основи на една теория и метатеория**, С., УИ „Св. Климент Охридски“, 2022, ISBN 978-954-07-5598-4, 400 стр.

Монографията първоначално е издадена на английски като M. Belov, Constitutional semiotics. The Conceptual Foundations of a Constitutional Theory and Meta-Theory, Hart publishing, Oxford, 2022 <https://www.bloomsbury.com/uk/constitutional-semiotics-9781509931408/> ISBN 9781509931408, 349стр.

Конституционната семиотика е относително слабо изследвано поле на знание, поради което тя представлява нова област за научни изследвания. Литературата по конституционна семиотика е оскъдна. Има съществен недостиг на литература, посветена специално на конституционната семиотика като холистична аналитична парадигма. Това контрастира с широкото разпространение на литература в областта на общата семиотика и правната семиотика. Конституционната семиотика

не е част от учебните програми на повечето академични институции и университети било като самостоятелен курс, било като част от курсовете по конституционно и сравнително конституционно право.

Това състояние на нещата ограничава възможността за по-добро разбиране на символично-въображаемите измерения на конституцията, конституционното право и конституционализма. Знанието относно системите, използвани за означаване на смисъл от конституцията и конституционното право е твърде ограничено. Следователно конституционното право се възприема основно като формално-процедурен и институционален феномен с изцяло рационална онтология и телеология, чието означаване се ограничава до текстуални форми. Доминирането на рационалния, нормативно-институционалния и текстуалния конституционализъм изтласква на заден план символично-въображаемите, визуалните, перформативните, емоционалните и трансценденталните характеристики на конституционното право. Тя пречи на експонирането на ролята на това, което ще определя в тази книга като „конституционализми в сянка“. Това пък ограничава познавателния потенциал на конституционната теория.

Семиотиката е утвърдено поле на знание с дълбоки корени в интелектуалните традиции на съвременната наука и висше образование. Дебатите на патриарсите на семиотиката – Фердинанд дьо Сьосюр и Чарлс Пърс – са добре изследвани и доразвити от редица ключови автори. В днешно време семиотиката представлява солиден научен подход с множество последователи и научни институции, работещи в тази област на знанието. Семиотиката е обхванен научен дискурс, на който са посветени редица конференции, публикации и научни списания. Семиотиката, също така, е достатъчно институционализирана чрез научни асоциации и посредством включването ѝ в програмите на научни и академични институции.

Казаното тук, обаче, е валидно за семиотиката като общ научен дискурс и подход за означаване на смисъл и за изследване на системите за означаване на смисъл в социалните и хуманитарните науки. Семиотиката е добре развит подход в сферите на литературата и визуалните изкуства. Същевременно тя не е широко използвана в областта на правото и правната наука. Това е така, въпреки факта, че правото е текстуално изразено и е демонстрирано чрез система от означители на смисъл. Тези означители не са ограничени до писмената текстуална форма, но я надхвърлят и включват също така изкуството, архитектурата, перформативните форми на изразяване на смисъл и символните форми на човешко поведение. Дори семиотичният подход да се ограничи до текстуалното обозначаване на правни концепции, той си остава много по-рядко използван, отколкото в останалите социални и хуманитарни науки и в изкуството.

През последните години се наблюдава видимо нарастване на интереса на юристите към използване на семиотичен подход при изследване на правото. Той доведе до сериозен ръст на публикациите по семиотика на правото. В същото време, този процес е асиметричен и до голяма степен интуитивен без да се основава на единен или доминантен теоретичен дискурс, който да превърне юридическата семиотика в кохерентен отрасъл на научното познание. Не е налице консенсус относно същността на правната семиотика, нейното отношение към общата семиотика, типичните ѝ характеристики, основен изследователски обект, методология и очаквани аналитични резултати.

В този смисъл, наскорошната експанзия на правно-семиотичния дискурс е по своему плуралистична поради липсата на наложена се обща рамка и матрица и на доминиращ научен наратив. Тя все още е твърде отворена за дефиниране, изследване и парадигматично конструиране. Правната семиотика е асиметричен, полицентричен и нововъзникващ дискурс, който е хлабаво обединен въз основа на следните фактори. Първата причина, която ни позволява да говорим за общ правно-семиотичен проект, е общият интерес към означаването на правен и правно релевантен смисъл. Авторите в областта на правната семиотика изследват как правно съдържание и правни означаеми са демонстрирани на техните адресати в процеса на правен семиозис и на преобладаващо текстуално означаване на смисъл. Повечето автори използват теоретичните схеми на Пърс или Съосюр относно семиозиса и ги прилагат по отношение на правото, като по този начин ги трансформират в модели за изследване на особеностите на правния дискурс, а оттам – и на правния семиозис.

Трябва да се отбележи, че често пъти изследователите на правната семиотика отиват отвъд първоначалните теоретични схеми, догматични императиви, концептуални рамки и ограничения на общата семиотика. С други думи, семиотичният подход е използван като повод за разсъждения върху обозначаването на смисъл в правото без непременно да се следват оригиналните и изначални концепции, предложени от общата семиотика. В този смисъл, правната семиотика се отличава и отдалечава от дебатите, водени в общата семиотика и отива отвъд нейните рамки, концептуални парадигми и методологически императиви.

Двата основни фактора, които бяха изложени по-горе – интересът към означаване на правни съдържания и широката употреба на семиотична методология – позволяват концептуализирането на правната семиотика като донякъде единен научен подход, дискурс и поле на научно знание. Същевременно, тези фактори са твърде общи, гъвкави и абстрактни. Това позволява включването на множество наративи, които по един общ начин са свързани с начина, по който правото е възприемано, демонстрирано, означавано, споделяно и усещано от хората в обхвата на

семиотичните правни изследвания. Така те биват рамкирани от общия дискурс на правната семиотика на базата на семиотична терминология и концептуален апарат. Ето защо, наред с това, правната семиотика заимства от правната антропология, правната епистемология, социалната психология и теорията на изкуството.

Следователно, понастоящем правната семиотика изглежда твърде обща и некохерентна концептуална рамка и поле на научни изследвания. Тя включва широк кръг от въпроси, дискурси и научни приноси. Те са обединени от нарастващия интерес към системите за означаване на правен и правно релевантен смисъл. Друг техен общ белег е по-широкото или по-тясно използване на методологията и концептуалния апарат, разработен от правната семиотика, както и стремежът към разширяване на периметъра на правната наука отвъд ограниченията, поставени от по-традиционни подходи като правния позитивизъм, правния реализъм и правния институционализъм.

Този принципен стремеж на правната семиотика да разшири хоризонтите на правната наука следва да бъде оценен положително и да бъде приветстван. Той следва да бъде окачествен като навременен опит (или по-скоро съвкупност от опити) за адресиране на предизвикателствата на развиващите се комуникативна и визуална революции, сравнявани от някои автори, като например Р. Шърин, с „дигитален барок“. В своята съвкупност, те умножават реалностите и дискурсите за означаване на смисъл и оказват дълбинно влияние върху ролите, функциите, структурите, поведението и разбиранията за правото.

Всъщност правната семиотика трудно може да бъде холистичен и единен проект поради разнообразието от означаеми, свързани с различни дялове на правото, както и заради плурализма на означителите, създадени в текстуалния, визуалния, въображаемия и перформативния дискурси на правото. С други думи, правната семиотика не може да бъде напълно хомогенен проект, основан на обща логика, превръщаща я в единно и неделимо цяло. Правната семиотика, за да бъде убедителна, трябва да адресира множество проблеми на означаването, които правят един холистичен подход неадекватен и неефективен. Ето защо, мозаечният характер на изграждане на правната семиотика като поле на научен интерес следва да бъде приветстван като съответстващ на настоящия пост-модерен контекст.

Юридическата наука се нуждае от инструменти за анализ и обяснение на правни дискурси отвъд писаното право. Тя трябва да може да изследва както начините, за практикуване на от субекти, които ще определя като „авторитетни говорители и наратори на общността“, така и модалитетите, чрез които то е означавано, въобразявано, представяно и практикувано чрез поведението на всички членове на конституционно-семиотичната общност. Същевременно традиционните социологически

и социо-правни подходи имат затруднения да изследват визуалните, символично-перформативните, емоционалните и символично-въображаемите измерения на правото. Те се ограничават основно до изследване на „правото в контекст“ въз основа на социологически и евентуално на антропологически и правно-антропологически методи. В същото време те не обясняват как правото бива визуализирано, как то бива въобразявано и трайно представяно и оформяно в колективните конституционни въображаеми на общността, означаващи конституционен или конституционно релевантен смисъл, как означаващите системи на правото са създавани, надградени, актуализирани и развивани и как означаването на правото се генерира, разпространява и съхранява.

Посочените въпроси са от маргинално значение както за правните (позитивистки, институционалистки и реалистки), така и за социо-правните (социологически, психологически, социо-културни и антропологични) подходи към правото. Това предпоставя необходимостта от развитие на конституционната семиотика като самостоятелна област на научни изследвания. С други думи, подходите към „правото като текст“ и „правото като контекст“ трябва да бъдат обяснени и допълнени със семиотичните аналитични дискурси на „правото като въображение“ и „правото като система за означаване“. Всъщност това е резултатът, който адекватно разработени теории на правната семиотика като цяло и на конституционната семиотика в частност могат да постигнат. Такива теории на правната и конституционната семиотика могат да имат голяма познавателна, методологическа и прагматична стойност.

През последните години, наред с нарастващия брой публикации в областта на правната семиотика се наблюдава и видим ръст на интереса към социо-правните изследвания на конституцията, конституционализма и конституционното право, методологически и концептуално базирани на психологията, критическите, деконструктивистките и пост-модерните подходи към правото като „право и литература“, „право и изкуства“ и „право и култура“. Основните теми на подобни изследвания са значението на емоциите, чувствата и психологическите възприятия за разбиране на онтологията, телеологията, легитимността и ефективността на правото, реконцептуализацията на правото като феномен, основан на конституционното въображение и конституционните въображаеми, разбирането за правото като културен факт и артефакт, ролята на социалните взаимодействия за демонстриране на характеристиките на правото и др. Съществуват и по-прагматични подходи, изследващи конкретни проблеми като например ролята на емоциите, въображаемите и въображението за възхода на популизма и популисткия конституционализъм, емоционалните основи на демокрациите и авторитарните режими, ролята на изображенията, въображаемите и утопиите за конкретни политически проекти или специфични политически режими и конституционни порядъци и др. Според И. Пржибан „наскорошната популярност на

понятията за въображение и въображаеми в правната и конституционната теория е следствие на смесица от типично академична амбиция за изследване на въображаемото, класически концепции за теоретичното въображение и по-скорошни изследвания на модерните социални въображаеми“.

Много от посочените по-горе теоретични опити не са истински, цялостно и изконно семиотични. Това е така, защото те не се фокусират върху процеса на правен семиозис с неговата типична структура, основаваща се на означител, означаемо и означаване на смисъл. Въпреки това, те допринасят за развитието на общата семиотична парадигма показвайки как и защо колективни символи, визуализации и въображаеми имат значение за разбирането на правото отвъд „правото в книгите“ и традиционните подходи към „правото в действие“.

Междинният извод е, че семиотиката доскоро бе възприемана като екзотичен подход към правото без особен епистемологичен капацитет и методологическа привлекателност. Тя и към момента е до голяма степен засенчена от доминиращите правно-позитивистки и институционален подходи към правото, както и от по-традиционни социологически и социо-правни подходи към „правото в контекст“. Наред с това, рационализмът и рационалният подход към правото се използват много по-често отколкото емоционалните, въображаемите и символичните подходи, като по този начин доминират правния дискурс, превръщайки го предимно в рационален. През последните години се наблюдава нарастване на интереса към използването на алтернативни аналитични парадигми в юридическата наука. Семиотиката, трансформирана в правна семиотика и комбинирана с елементи от психологията и антропологията, изглежда като обещаващ и иновативен научен подход. Все пак, тя си остава сравнително нова, слабо изследвана област на знанието с липса на достатъчна кохерентност и видим консенсус относно нейния обект, обхват на приложение и методология.

Всичко това поражда необходимостта от създаване на теория на правната семиотика. Нужно е да се конструира както теория на правната семиотика, фокусирана върху трансценденталните, метафорични и символични характеристики на правото, произведени от взаимодействието между идеалното, символично-въображаемото и реалното, така и мета-теория, която да е в състояние да предложи фундаментални концептуални и методологически знания и да послужи като солидна основа за научен анализ, базиран на конституционната семиотика.

Същевременно не е ясно дали такъв холистичен подход, който предлага единни и еднакви решения за всички отрасли на правото е възможен и ефективен. Съществува огромна вариабилност в приложението на семиотичния подход към различните правни отрасли. Например публичното

право изглежда много по-подходящо за семиотичен анализ, отколкото наказателното или частното право.

Ето защо е налице нарастваща необходимост от насърчаването на семиотичния анализ на конституционализма и конституционното право, фокусиран върху символично-въображаемото представяне на конституционен смисъл в различните аспекти на неговото семиотично означаване. Такава необходимост не се открива от гледище на по-прагматичните, технически и в определен смисъл „по-юридически“ отрасли на правото, като например данъчното право, търговското право, гражданския, наказателния и административния процес и т.н. Съдържателното многообразие на правните отрасли, имплицитната свързаност на конституционното право с философията, социалната психология, социологията, антропологията и политическите науки, както и епистемичната необходимост да бъде разбран начинът, по който хората си представят държавата и обществото с техните конституционни рамки, форми и параметри, намиращи проявление в конституционната архитектура и аксиологичния дизайн, правят създаването на обща теория на правната семиотика по-малко възможно. Същевременно те провокират и изискват създаването на консистентна теория на конституционната семиотика.

Следователно изложените по-горе въпроси, свързани с означаването, колективното въобразяване и споделянето на правни значения са от особена важност за конституционното право и конституционализма. Конституционното право е отрасъл на правото, който е в най-голяма степен годен за семиотично означаване на смисъл. Причината за това е, че то формира правните основи на политиката, докато политиката е дълбоко свързана със символичното представяне и означаване на смисъл и е много зависима от комуникативното пренасяне на символни послания, кодове и значения. Конституционното право, в качеството си на правна основа на политиката, трябва да бъде емоционално въздействащо. То трябва да бъде годно за символно означаване в сферата на колективното въображение посредством разнообразни форми за означаване на смисъл. Институциите, формите и процедурите трябва да бъдат направени достъпни и разбираеми за хората. Хората, включително титулярите на институциите на публичната власт, трябва да са способни не просто да следват правила, но също така и да им се подчиняват, да вярват в тях и да споделят правния си опит по емоционално и символично-въображаемо адекватен и въздействащ начин. В този смисъл, конституционната семиотика е епистемологичен подход, който трансформира, поне до известна степен, конституционното право от „игра на правила и институции“ в „игра на кодове и въображаеми“.

В този контекст, конституционните правила трябва да бъдат трансформирани и комуникирани по символично въздействащ начин. Те трябва да могат да се схванат не само от

разума, но и от сърцето и душата на членовете на конституционната социо-правна общност. Означаването на ценностите, правилата, институциите и устойчивите начини на поведение не може да стане само чрез конституционния текст. То се нуждае от помощта и на други системи за означаване на смисъл, както визуални, така и перформативни. Така символично-означителният потенциал на изкуството и архитектурата често пъти бива мобилизиран, за да изрази конституционни и конституционно релевантни идеи, послания и съвкупности от означаеми обекти.

Следователно конституциите, конституционното право и конституционализма са годни за представяне чрез текстуално, визуално и перформативно означаване. Те съдържат редица важни означаеми, които изискват означаване чрез конституционен текст и текстуалност. Това е нужно, тъй като конституцията и конституционното право не са стерилни продукти на рационална дискусия, организирани във форми и процедури, които са откъснати от въображението, вярванията, емоциите и други фактори на социо-правния контекст. Конституцията не е артефакт на чистата рационалност, който е лишен от емоционално въздействие и влияние върху въображението. Напротив, тя е дълбоко интегрирана в и базирана на конституционните въображаеми. Нейното възприемане, легитимност и ефективност зависят до голяма степен не само от рационалното познание на правилата, но и от емоционалното възприятие на нейното символично-въображаемо съдържание.

В определен смисъл, конституцията е вгнездена в „подпочвените води на колективното въображение“. Тя е вградена в „подземиата на колективното подсъзнателно и несъзнателно“. „Конституционното право като въображение“ се съдържа не толкова в текстуалния конституционализъм, колкото в дисперсните конституционни нагласи на гражданите – феномен, който ще опиша и определя по-късно в книгата като облачен конституционализъм. Конституцията и съдържащите се в нея ключови послания трябва да бъдат означени и демонстрирани чрез множество означители, създадени от това, което наричам символично-въображаем, визуален и перформативен конституционализъм.

Настоящата книга е резултат на необходимостта, отбелязана по-горе, от създаване на теория на конституционната семиотика. Тя съдържа теории и мета-теории, които в своята съвкупност създават теоретичните основи на семиотичния подход към конституцията, конституционализма и конституционното право.

Книгата се основава на следната логика, която прониква през отделните ѝ части. Глава I поставя на дискусия концептуални и методологически въпроси от парадигматично значение за цялата книга. Същевременно тя не изчерпва концептуалните основи на конституционната семиотика, които са разгледани в различна степен и в останалите глави.

Следващите три глави изследват различните измерения на означаване на конституционен и конституционно релевантен смисъл. Конституционен и конституционно релевантен смисъл може да се означава чрез текст и текстуалност, чрез езикови форми, но също и посредством изкуство и архитектура, както и чрез поведение. Въз основа на разликите между означителите и особеностите на процеса по конституционен семиозис и семиотично означаване на смисъл разграничавам няколко вида конституционализъм. Това са текстуалния, символично-въображаеми, визуалния и перформативния конституционализъм. В допълнение изследвам и други форми на конституционализма, които допринасят за правилното разбиране на настоящето състояние на изследванията на системите за означаване на конституционен и конституционно релевантен смисъл. Това са рационалния, нормативно-институционалния, емоционалния, квантовия и облачния конституционализъм.

Последната част от книгата е посветена на специфична конституционна мета-теория, която е приложима към структурираните конституционни въображаеми. Това е теорията на конституционната геометрия, доразвита и чрез очертаване на основните положения на теория на конституционната алгебра.

Книгата започва с първа глава, която е посветена на някои фундаментални концептуални и методологични въпроси. Тя предлага концептуален преглед на процеса по конституционен семиозис, изяснява общата структура на този процес и анализира парадигматичните въпроси за означаване, означители и означаеми в конституционализма и конституционното право. Глава I обяснява особеностите на конституционния семиозис от гледна точка на конституционализма, но без да робува на методологическите ограничения на общата семиотика. Тя изследва интелектуалното „разпъване“ на конституцията, конституционализма и конституционното право между императивите на рационалността, необходимостта от емоционално конституционно омагьосване и детерминантите на конституционното въображение и конституционните въображаеми.

В този смисъл, конституционната семиотика се определя като интелектуално поле на напрежение, разположено на границата между текстуалност, нормативност, визуалност и перформативност. Тя се разглежда като интелектуална парадигма с концептуални, методологически и прагматични измерения, която свързва идеалния, нормативния, фактическия, емоционалния и въображаеми аспекти на развитие на конституционализма.

Настоящото изследване разглежда конституционната семиотика едновременно като теория и мета-теория на конституционализма и конституционното право. Това е задължително

концептуално разграничение, което прави възможно създаването на консистентна теория на конституционната семиотика. Въз основа на концептуалното разграничение между теория и мета-теория ще покажа кои теории и мета-теории са необходима част от предлаганата от мен обща теория на конституционната семиотика. Подобно предварително концептуално разграничение и разяснение се налага и поради това, че предлагам няколко нови теории в областта на конституционализма и конституционното право, някои от които изпълняват ролята и на мета-теории. Най-важните сред тях са теориите за квантовия конституционализъм, облачния конституционализъм, текстуалния, визуалния, символично-въображаемия, емоционалния, перформативния и нормативно-институционалния конституционализъм. Те са част от моята обща теория на конституционната семиотика, но имат и собствено значение, роля, съдържание и познавателен принос. Конституционната геометрия е най-значимата мета-теория, която предлагам в настоящата книга. Глава V е посветена изцяло на нея, въпреки че съм изложил някои аспекти на тази мета-теория и в предходни мои публикации.

Един от основните акценти в Глава I е изследването на рационалистката фиксация на модерността и нейното влияние върху конституционализма и конституционното право. Въпреки че признава основополагащата роля на текстуалния, рационалния и нормативно-институционалния конституционализъм, Глава I и книгата като цяло призовава за преосмисляне на мястото, ролята и значението на другите „конституционализми в сянка“. Всъщност цялата книга може да се възприеме като апел за преход в академичния дебат и пренасочване на научния интерес към символично-въображаемия, емоционалния, визуалния и перформативния конституционализъм с оглед постигане на по-добро разбиране на символичните и трансцендентални характеристики на конституциите и конституционното право. Следователно книгата е покана за преосмисляне и нова концептуализация на конституционализма като мултидискурсивен феномен, изследван, разгледан и възприеман през призмата на семиотиката.

Втора глава изследва текстуалния конституционализъм и неговата роля за конституционната семиотика. Тя съдържа определение на понятието за текстуален конституционализъм и предлага анализ на конституционната комуникация през призмата на семиотичната перспектива върху текстуалния конституционализъм. Конституцията е разгледана като текстуален дискурсивен семиотичен проект, структурирана около конституционни наративи, конституционни наратори и конституционна семиотична общност. В този смисъл, глава II изследва конституционния текст и конституционната текстуалност от семиотична перспектива. Тя поставя специален акцент върху концепцията за авторитетен конституционен текст и върху ролята на отворената текстуалност за конституционната семиотика.

Трета глава е от фундаментално значение за разбиране на конституционната семиотика като „игра на конституционни въображаеми“. Тя съдържа теория и обща типология на символично-въображаемия конституционализъм и изследва неговите най-важни форми. Дефинирането на понятието за символично-въображаем конституционализъм е последвано от анализ на конституционния семиозис посредством символично-въображаем конституционализъм на границата между колективното съзнателно, подсъзнателно и несъзнателно. Предложена е обща сравнителна типология на символично-въображаемия конституционализъм. Тя е систематизирана чрез феномена „конституционни семиотични пейзажи“. Изследвана е телеологията и функционалността на символично-въображаемия конституционализъм като „игра на конституционни семиотични въображаеми“. Главата продължава с изследване на семиотичните характеристики на конституционните кодове, нормативните идеологии и нормативните идеи и тяхната роля за символично-въображаемия конституционализъм и конституционната семиотика. Анализирани са и семиотичната роля на конституционните митове и митологии.

Четвърта глава е посветена на визуалния конституционализъм. В нея той се определя като постмодерна семиотична концепция. Отделено е специално внимание на официалната визуална семиотика, свързана с конституционното закрепване и конституционната релевантност на официалните семиотични визуализации. Визуалният конституционализъм е разгледан като форма на конституционализма, базирана на семиотичен и социо-правен подход. Поставен е акцент върху дигиталната конституционна семиотика като част от визуалния конституционализъм. По-конкретно са изследвани „иконификацията“, „емоджификацията“ и „мемефикацията“ като форми за конституционно означаване на смисъл. Самостоятелни глави са посветени на визуалния конституционализъм в поп-културата, поп-арта и архитектурата.

Пета глава съдържа основните положения на нов и важен познавателен подход към конституционализма и конституционното право. Тя предлага детайлно представяне на моята теория за конституционната геометрия и съдържа основите на теорията ми за конституционната алгебра. Конституционната геометрия представлява и мета-теория на конституционализма и конституционното право именно в качеството ѝ на семиотична парадигма. В този контекст, конституционната геометрия и конституционната алгебра са представени като семиотични парадигми за подреждане и обясняване на конституцията, конституционното право и конституционализма. Тази глава показва възможностите за изследване, обясняване и организиране на конституционното право и конституционализма с помощта на математически метафори. Тя изследва семиотичната роля на структурираните конституционни въображаеми и разграничава различните аспекти и форми на конституционната геометрия.

Пълно, изчерпателно и детайлно изследване на конституционната семиотика е отвъд обхвата и целите на която и да е книга както поради ограничения, свързани с обема, така и заради изискванията за кохерентност на аргументацията. Ето защо, обхвратен анализ на конституцията, конституционното право и конституционализма от гледище на семиотиката изисква анализ, който да се извърши на четири етапа или в четири стъпки в отделни научни публикации. Тези етапи са взаимосвързани, но и самостоятелни.

Първата фаза, стъпка или етап се състои в създаването на теория на конституционната семиотика като нова изследователска парадигма и аналитичен подход към конституцията, конституционализма и конституционното право. Настоящата книга е посветена именно на тази първа стъпка или фаза. Това е първият етап от логическа, концептуална и методологическа перспектива. Консистентна теория на конституционната семиотика е необходимата първоначална стъпка с оглед по-нататъшното детайлно изследване на различните елементи, аспекти и проблеми на конституционната семиотика. Тази теория трябва да създаде концептуалната и методологическата основа за конструирането на национални, регионални и сравнителни типологии на конституционните семиотични феномени и да позволи изследвания, базирани на конкретни примери и национални контексти. Тя следва да установи парадигматичното ядро, да зададе тематичната рамка и да посочи методологическите насоки, въз основа на които конституционната семиотика може да бъде съпоставяна с други близки или по-далечни, имплицитно или експлицитно свързани подходи, теории и парадигми като общата и правната семиотика, конституционната психология, социологията на конституционализма и конституционното право, конституционната антропология, конституционно право и изкуство, конституционно право и литература, теорията и философията на държавата и на конституционното право.

Втората стъпка или фаза на анализ би следвало да доведе до обхватно и детайлно изследване на конституционната семиотика. Тя се състои в очертаване на приликите и разликите с посочените по-горе полета на научно знание. Тя включва анализ на теоретичните постижения на общата и правната семиотика и свързаните области на знание като право и изкуство, право и литература, конституционна антропология и изследванията на колективното въображение и колективните емоции, свързани с конституционни феномени. Този втори етап от изследването цели да разположи конституционната семиотика на координатната ос на научните подходи и парадигми, които имат за цел и задача да изследват означаването на конституционни кодове, фигури и феномени чрез поредица от означители (текстуални, визуални, перформативни и др.), както и ролята на въображението, разума, емоциите и колективното подсъзнателно и несъзнателно за структурирането и функционирането на конституционния ред. Тези теории целят да изследват не

само социо-правния контекст и социо-правните детерминанти на дизайна и функционирането на конституциите, но също така и начините, по които конституционните феномени и конституционния правопорядък биват означавани и представлявани в колективния разум, емоции и въображение, както и формите, посредством които те трайно се вграждат в сферите на идеалното и въображаемото.

Вторият етап на изследване е свързан с редица предизвикателства. Едно от тях е експоненциално нарастващият брой на публикациите и изследванията, които по един широк и най-общ начин могат да бъдат свързани със семиотичния подход към правото. Друго предизвикателство е невъзможността за откъсване на конституционната семиотика от свързани полета на знание и следващата от това слаба вероятност тя напълно да се еманципира като напълно автономна научна дисциплина. Конституционната семиотика винаги ще бъде свързана с общата и правната семиотика и ще бъде зависима от достиженията на други научни области като например правната епистемология, конституционната и политическата антропология, социологическите и психологическите изследвания на правото като цяло и на конституцията и конституционното право в частност.

Тези интелектуални зависимости и частична автономия на конституционната семиотика не трябва да се възприемат като слабост, а по-скоро като нейна сила. Те позволяват постоянното обогатяване на конституционната семиотика с нови теории, аналитични подходи, дискурси и методи. Те придават специфична роля на конституционната семиотика в общия стремеж и начинание за разбиране на означаващите системи в правото и за източниците, структурата и модалитетите на колективното правно въображение и въображаемите.

В настоящата ситуация на постмодерна фрагментация на социалните и хуманитарните науки подобен интердисциплинарен подход и отхвърлянето на стремежа към установяване на солипсистични и холистични научни дисциплини и подходи по съществуването си е необходимост. Следователно конституционната семиотика е обречена да бъде отворен, незавършен и само отчасти автономен дял на научно познание, зависимо от интелектуални, концептуални и методологични заемки от други научни дисциплини и теории.

Отношението между конституционната семиотика и други научни подходи, нейната специфичност, особености и връзки с други парадигми и теории са твърде важни, за да бъдат компресирани и сведени до една глава в книга, посветена на общата теория на конституционната семиотика. Първоначално имах намерение да включа такава самостоятелна глава. На по-късен етап обаче реших да се въздържа от такава глава поради ограниченията на обема, изисквания за

консистентност на аргументацията и необходимостта от по-подробно и детайлно изследване на концептуалната и методологична свързаност на конституционната семиотика с посочените вече свързани полета на знание. Разбира се, на редица места в настоящата книга ще бъдат посочвани връзките на конституционната семиотика с тези научни дисциплини и области на знание. Това обаче ще бъде направено в контекст и с оглед на аргументирането на конкретни проблеми, а не като самостоятелен обект на анализ.

Третата стъпка или етап се състои в извършването на сравнителен семиотичен анализ на конституционализма и конституционното право. Резултатът от този анализ следва да се материализира в семиотични сравнителни конституционноправни типологии. Конституционната семиотика може да бъде много полезна не само, когато се приложи към конкретен национален конституционализъм и специфичен конституционен порядък, но и когато се използва за сравнителен анализ, водещ до създаването на сравнителни класификации и типологии. Всъщност, сравнителното изследване на системите за означаване на конституционен и конституционно релевантен смисъл и за демонстриране и визуализиране на конституционни въображаеми към настоящия момент е практически несъществуващ. Ето защо, сравнителната конституционна семиотика може да ни позволи да разберем как различните конституционни системи означават конституционен и конституционно релевантен смисъл, кои са типичните означаеми, кои са основните означители, как те се подреждат и използват, кои системи са по-склонни да означават конституционни съдържания със символни форми и има ли правила, въз основа на които се играят „игрите на конституционни въображаеми“ и „игрите на конституционни кодове“.

Сравнителната конституционна семиотика обещава да бъде важен аналитичен инструмент, особено по отношение на структурираните конституционни въображаеми. Този инструмент може да се използва за сравнително изследване и на елементите на символично-въображаемия конституционализъм – конституционните кодове, нормативните идеологии и идеи, конституционните митове и митологии и конституционните утопии. Тя може да се прилага и за визуалната и перформативната конституционна семиотика. Сравнителната конституционна семиотика е приложима към всички системи за означаване на смисъл като естествено е фокусирана върху означители от текстуалния конституционализъм с оглед на факта, че това е традиционно доминиращия сигнификационен дискурс в конституционното право.

И тук както при предходните аналитични стъпки кохерентен и детайлен анализ на конституционната и сравнителната конституционна семиотика е почти невъзможен в рамките на ограниченията на една единствена книга. Естествено идеи, концепции, теории и мета-теории, както и аналитични изводи, които ще бъдат предложени тук, са приложими към сравнителния

конституционен семиотичен анализ. В този смисъл, теорията на конституционната семиотика, която ще предложи, е приложима и в сравнителна перспектива. Ето защо, моята теория за конституционната семиотика е и теория на сравнителната конституционна семиотика.

Все пак, книгата няма да предложи обширен сравнителен анализ, вън от множеството примери, които са необходими, за да илюстрират и докажат защитаваните тук тези. Наред с ограниченията в обема, друга причина, за да не се отклоним в посока на подробен сравнителен анализ е фактът, че той се фокусира върху един или повече конкретни проблеми. Това рязко би увеличило обема на книгата, би замъглило основните ѝ теоретични послания, би снизило консистентността на аргументацията и би намалило концептуалната привлекателност на общата теория на конституционната семиотика, която се предлага тук.

Четвъртата аналитична стъпка или фаза при изследването на конституционната семиотика е факултативна. Тя се състои в представянето и изследването на конкретни казуси, касаещи интересни и важни държави и проблеми. Това е своеобразно продължение на предходните фази на сравнителен семиотичен конституционен анализ. Такъв анализ се фокусира върху специфичните проявления на важни семиотични феномени, които се срещат в една или повече системи за семиотично означаване на смисъл посредством означители, принадлежащи към текстуалния, символично-въображаемия, визуалния или перформативния конституционализъм. Естествено, подобен анализ може да се направи и в отделни научни съчинения – статии, студии, книги и др. В настоящата книга ще предложи изследване само на някои по-важни конкретни случаи, за да предотвратят разводняване на основните линии на теоретичната ми аргументация.

Следователно, настоящата книга предлага холистична теория на конституционната семиотика. Тя може да се използва и в сравнителното конституционно право, както и да се прилага към конкретни случаи. Тя позволява и семиотично изследване на конкретни конституционни и конституционно релевантни феномени, означавани в редица конституционно-семиотични дискурси. Тя е приложима към текстуалния, нормативно-институционалния, символично-въображаемия, визуалния и перформативния конституционализъм.

Всеки читател, когато отвори определена книга, очаква да знае каква информация и познание може да получи от нея: какви са новите идеи, които тя лансира, как тя се включва в съществуващия научен дебат и какви нови интелектуални хоризонти се очаква тя да отвори. Ето защо, в края на настоящия увод и преди да започна с анализа по същество ми се струва за правилно да систематизирам и открия основните идеи, концепции и теории, които предлагам в научния дебат чрез това научно произведение.

Настоящата книга предлага оригинален и комплексен анализ на системите за означаване на конституционен и конституционно релевантен смисъл, който се основава на комплексен и комбиниран методологичен подход. В основата на анализа е методологията и концептуалния апарат на общата и правната семиотика. Използват се също така достиженията на критическите правни изследвания, постмодерните деконструктивистки подходи към социално-политическите и конституционните феномени, елементи от правната епистемология, политическата антропология и психология. Анализът е концептуално повлиян основно от Жак Дерида, Мишел Фуко, Карл Густав Юнг, Жак Лакан, Корнелиус Касториadis, Фердинанд дьо Съсюр и Чарлс Пърс. Директно или индиректно влизам в дебати, които са концептуално разположени в сферите на теорията на езика, критическите и деконструктивистките изследвания, общата семиотика, психологията, теорията на познанието, антропологията, епистемологията и др.

Следователно, анализът не е ограничен само до определена концептуална парадигма или методология. Вместо това използвам множество теоретични подходи, наративи и методологии, за да създам нова и оригинална теория на конституционната семиотика. Естествено, основните идеи и методологични подходи са заимствани от общата и правната семиотика. Горепосочените полета на знание, подходи и автори не са следвани сляпо, въпреки оказаното голямо въздействие върху моя анализ. Всъщност, аз използвам някои от техните аргументи и общия интелектуален климат и вдъхновения, които те създават по креативен начин, като елементи, спойки, основи или рамкиращи и парадигматични конструкции, които позволяват създаването на относително автономна теория на конституционната семиотика.

В това отношение следва да призная, че моята теория не е нито монолитна, нито изцяло семиотична. До известна степен тя е целенасочено еkleктична и мултидискурсивна поради използването на множество от наративи. Тя се основава на редица дискурси и научни наративи, използвани, за да създадат обяснителна рамка и аналитичен инструментариум, позволяващи да се достигне до по-добро разбиране на начина, по който конституциите съдържат мечти, надежди, спомени, страхове, любов, омраза и въображения. Това става чрез използване на системи за улавяне и активиране на колективното въображение на конституционно рамкираната социо-правна общност.

Основната цел на това научно начинание е да демонстрира символично-въображаемия аспект на конституциите, конституционното право и конституционализма, да обясни различните аспекти на означаване в сферите на текстуалния, визуалния и перформативния конституционализъм, както и да насърчи разбирането за необходимостта от изследване на пермутациите на символичното, въображаемото, реалното и идеалното в конституционализма и

конституционното право. Основният фокус на книгата е върху означаването на конституционен смисъл чрез редица конституционни означители, представляващи конституционни означаеми. Ето защо, книгата предлага истински семиотична теория на конституционализма и конституционното право. Доминирането на семиотичния подход и неговото прилагане към конституцията, конституционното право и конституционализма превръща книгата в аналитичен инструмент на теорията на конституционната семиотика.

Книгата предлага множество теории, които са рамкирани и подведени под общата теория на конституционната семиотика. Изследвам няколко форми на конституционализма, които са разграничени от гледище на нивото на означаване на конституционен смисъл, означителите, означаемите и спецификите на общия процес на конституционен семиозис. Тези видове конституционализъм, изследвани през призмата на конституционната семиотика, са текстуалния конституционализъм, символично-въображаемия конституционализъм, визуалния и перформативния конституционализъм. Следователно, предлагам нова типология на конституционализма, базирана на семиотични критерии и следваща структурата на семиотичния процес. Така, във връзка и успоредно с моята обща теория на конституционната семиотика, предлагам и фокусиран анализ на семиотични проблеми, свързани със означителите, означаемите и означаването в текста и текстуалността, изкуството и архитектурата, в колективните емоции и колективните въображаеми и в конституционно релевантното поведение.

Теорията на конституционната семиотика, която предлагам, се основава на няколко концептуални предположения, които са новост в академичния дебат. Някои от тях са структурирани като нови форми на конституционализъм. Такива са например квантовият и облачният конституционализъм. Те са използвани като теории за изясняване на символичния потенциал и многоаспектната телеология и капацитет на конституционните феномени (в случая с квантовия конституционализъм) и за начините, по които конституционните въображаеми са организирани, стабилизиращи и съхранявани (в хипотезата с облачния конституционализъм). Същевременно те се използват и като методологически основания за разбиране на структурата и телеологията на конституционния ред. Те са теоретични обяснителни парадигми, които служат за организиране и изясняване на теории, свързани с конституционната семиотика. В този смисъл, квантовият и облачният конституционализъм са също така и мета-теории на конституционното право, които са приложими и в областта на конституционната семиотика.

В настоящата книга се отделя специално внимание на семиотичните метафори, извлечени от природните науки. Изследва се и се използва семиотичният потенциал на концепции като „конституционно утаяване“ (идея на Д. Куртен), конституционна археология и конституционна

архитектура, конституционна геометрия и конституционна алгебра като познавателни инструменти в процеса по конституционен семиозис. Книгата съдържа обширен анализ на връзките между конституционното право и изкуството и архитектурата. Това е направено в контекста на лансирането на оригинална теория за визуалния конституционализъм. Вече бе споменато, че е поставен акцент върху конституционната геометрия в качеството ѝ на теория и мета-теория на конституционното право.

Една от основните тези, застъпвана в тази книга е, че съвременният конституционализъм като продукт на Ренесанса и модерността е претоварен с рационалност, институционалност и текстуалност. Наистина рационализмът е една от основните нормативни идеологии на модерния западен конституционализъм. Рационализмът е интелектуален стожер, който заедно с хуманизма предопределя същността на съвременната западна конституционна цивилизация. Конституцията и конституционното право са и трябва да бъдат рационални.

Същевременно конституционната рационалност е възможна до голяма степен поради текстуалния характер на модерните конституции. Писаната и кодифицирана конституция е едновременно ключов идеал и голямо постижение на западната модерност, което постепенно е трансферирано в повечето държави по света. Следователно конституцията и конституционното право трябва да запазят своето рационално ядро и текстуален характер.

Не на последно място, институционалната структура на конституционното право е също така предпоставка за нейната рационалност. Систематичното и добре подредено конституционно право неизбежно предпоставя съответната институционална архитектура. Това е причината, поради която предлагам обширен анализ на три самостоятелни, но и отчасти свързани конституционни дискурса, които следва да се определят като отделни видове конституционализъм: рационален конституционализъм, текстуален конституционализъм и нормативно-институционален конституционализъм.

Въпреки това, писаният текст не е единствения инструмент за конституционно означаване на смисъл. Конституционни феномени се означават също така чрез изкуство, архитектура, официални символи, церемонии и поведение. Те са представени в индивидуалното и колективното съзнателно, несъзнателно и подсъзнателно чрез множество кодове и означители, които принадлежат към сферата на символично-въображаемия конституционализъм. Следователно символичните, въображаемите и емоционалните аспекти на конституцията, конституционното право и конституционализма не трябва да се подценяват. Ролята на „конституционализмите в сянка“ – емоционалният, символично-въображаемият, визуалният и перформативният конституционализми

– за представяне и означаване на рационалната, нормативно-институционалната и на „официалната“ формално-процедурна част на конституционното право и по този начин за означаване на конституционно значение чрез инструментите не само на текстуалния конституционализъм, но и на визуалния и перформативния конституционализъм, следва да бъде внимателно изследвана. Тези „конституционализми в сянка“ следва да бъдат експонирани и анализирани, като това може да се постигне най-ефективно чрез инструментите и методите и през аналитичната призма на конституционната семиотика.

В този смисъл, настоящата книга следва да се приеме като покана. Тя е покана за преосмисляне на формалисткия нормативистко-институционален подход към конституционното право. Тя е апел за съхраняване на рационализма и същевременно за отхвърляне и освобождаване от ексцеса на рационализъм, който сам по себе си е ирационален. Тя е и твърдение, че това, което има значение не е само правото както е или трябва да бъде, но също и как правото е въобразявано, представяно, чувствано и изживявано в различните дискурси за означаване на конституционен и конституционно релевантен смисъл. Не на последно място, книгата е и настояване конституцията и конституционното право да започнат да бъдат изследвани и обяснявани като „игра на кодове“ и „игра на въображаеми“, съдържащи се в текста и текстуалността, демонстрирани чрез изкуство, архитектура и поведение и съхранявани под формата на облачен конституционализъм в споделените вярвания на членовете на конституционно организираната социално-политическа общност.

II. СТУДИИ в сборници, поредици, списания:

2.1. Three Models for Ordering Constitutional Orders, in *Pravni Zapisi*, Year XIII, Nr. 2 (2022), ISSN 2406-1387, p. 361-387, (indexed in Scopus)

В превод: Три модела за подреждане на конституционния порядък – в: сп. „Правни записи“ XIII, Nr. 2 (2022), ISSN 2406-1387, p. 361-387, (индексирана в Scopus)

Тази статия е посветена на темата за това как можем да въведем епистемичен и нормативен порядък в ситуация на глобален конституционен и международноправен безпорядък. Времето на преходи, в което живеем и уникалната ситуация на глобален конституционен Ernstfall (Schmitt) изисква деконструкция на класически и конструкция на нови конституционни модели. Статията предлага три такива модела за подреждане на глобалния конституционен безпорядък. Това са моделите на Вестфалския, пост-Вестфалския и нео-Вестфалския конституционализъм. Става въпрос за модели, които имат както епистемична, така и нормативна сила. С други думи, те следва да служат както като аналитична и обяснителна матрица, така и като подреждаща схема на конституционните редове. Статията предлага детайлен анализ на характеристиките на всеки от трите модела. Специално внимание е отделено на кризата на йерархията (с нейното социо-правно и юридическо измерения), кризата на териториалността, кризата на конституционната аксиология и кризата на традиционни конституционни концепции и идентичности.

2.2. Rule of Law and Democracy in Times of Transitory Constitutionalism, Constitutional Polycrisis and Emergency Constitutionalism: Towards a Global Algorithmic Technocracy? – in: Belov, M. (ed.) Rule of Law in Crisis: Constitutionalism in a State of Flux, Abingdon, Routledge, 2023, ISBN 9781032393858, с. 21-47

В превод: Правовата държава и демокрацията във времена на преходен конституционализъм, конституционна поликриза и конституционализъм на извънредното положение: към глобална алгоритмична технокрация? – в: Белов, М. Правовата държава в криза: конституционализмът в състояние на преход, Абингдън, Routledge, 2023, ISBN 9781032393858, с. 21-47.

Тази студия е посветена на влиянието на конституционализма на извънредното положение и конституционната поликриза върху правовата държава и демокрацията във време на конституционни преходи. Тя изследва негативните ефекти на множеството кризи, преживявани от съвременните западни общества върху техните конституционни порядъци, които водят до демократично отстъпление, проблеми с господството на правото и предизвикателства както към установените либерални демокрации, така и към все още определяните като демокрации в преход и полу-установени демокрации. Студията възприема правовата държава в процес на промяна като резултат от вътрешни и външни фактори и въздействия върху конституционните порядъци, които водят до конституционализъм на извънредното положение, конституционна поликриза и преходен конституционализъм.

Студията е структурирана около три концепции, които са и стожерите на анализа. Това са концепциите за преходен конституционализъм, конституционализъм на извънредното положение и конституционна поликриза. Следователно, тя цели да допринесе за редица актуални дебати в съвременната конституционна теория, разположени на границата и в полето на сечение между конституционната транзитология, конституционната теория на демокрацията и правовата държава и конституционното управление на кризи. Анализът полемично изследва ролята на извънредното положение, както и на външните и вътрешните фактори за криза за конституционния порядък в контекста на конституционни преходи по-специално с оглед поддържането на ефективна демокрация и правова държава.

Студията започва с преглед и очертаване на ключовите конституционни дилеми и проблеми на границата на преходите от Вестфалски към пост-Вестфалски и нео-Вестфалски конституционализъм. Тя изследва детерминантите на натиск върху демокрацията и правовата държава в контекста на преходи от национален към пост-национален конституционализъм, от конституционализъм в границите на държавността към конституционализъм отвъд границите на държавността, разпънати между перспективите за глобален конституционализъм и предстоящите експерименти с национален и наднационален регионализъм. Студията предлага кратко очертаване на нова концепция –

концепцията за конституционализъм на преходите – която следва да послужи като парадигма за интелектуално обясняване на конституционните преходи.

Студията съдържа и анализ на тенденциите към глобална алгоритмична технокрация, която предизвиква и поставя под напрежение демокрацията в преход от Вестфалски към пост-Вестфалски и нео-Вестфалски конституционализъм. По-специално пост-Вестфалските и нео-Вестфалски тенденции към пост-демокрация са очертани с оглед на три групи от фактори за преход към технокрация. Това са глобалните, технократичните и алгоритмичните предизвикателства към демокрацията, които водят до правова държава в кризисен преход.

2.3. Structural Adjustments of the Bulgarian to the EU Constitutional Order: Between the Conditionality of Democracy in Transition and the Challenges of the Multilevel Constitutionalism of the EU. – in: Griller, S., L Papadopoulou and R. Puff (eds) National Constitutions and the EU Integration, Oxford, Hart, 2022, ISBN 9781509906741, с. 33-59

В превод: Структурни адаптации на българския конституционен ред към конституционния порядък на ЕС: между условностите на демокрация в преход и предизвикателствата на многостепенния конституционализъм на ЕС – в: Грилер, С., Л. Пападопуло, Р. Пуф (съст.) Националните конституции и европейската интеграция. Оксфорд, Hart, 2022, ISBN 9781509906741, с. 33-59.

Студията изследва ефектите на прехода към демокрация, въвеждането на принципа на отворената държавност и европейската интеграция върху българския конституционен порядък. Тези три феномена и процеса частично съвпадат както съдържателно, така и времево. Те промениха дълбинно институционния дизайн и конституционната аксиология на българската конституционна система. Те също така послужиха като стимули за дълбинни структурни реформи на нормативно и институционално ниво. Тези реформи, обаче, не

винаги бяха съпроводени с обхватни промени в конституционната и политическата култура и в „правото в действие“, предопределени от социо-правния контекст.

Студията е структурирана по следния начин. Част II излага накратко основните характеристики на българската конституционна система. Тя представя хибридни български парламентаризъм, които възниква от възприемането на достиженията на европейския конституционализъм и европейската конституционна цивилизация, както и от креативното преосмисляне на поуките от българската конституционна история. Специално внимание е отделено на ключовите конституционни реформи и на българската конституционна култура, която е изследвана самостоятелно в Част III от студията. В тази част се проследява как тази култура, която е предопределена от идеята за Европа като част от нормативната идеология, формирана чрез процеса на модернизация посредством европеизация в България от 19 век насам, се развива и еволюира.

По-нататък, Част IV, V и VI се фокусират върху проблематиката, свързана с ЕС. Част IV представя конституционните основи на членството на Република България в ЕС. Специален акцент е поставен на липсата на прякодемократична санкция на членството в ЕС и на активната и проактивна роля на българския Конституционен съд в трасиране на пътя за европейска интеграция на България, която е контрастно противопоставена на липсата на желание за ангажиране на тази институция в съдебен диалог с международни и наднационални съдилища. Анализът продължава с критичен преглед и оценка на съдържанието, обхвата, интензитета и ефектите на конституционните промени, свързани с членството на България в ЕС, които бяха въведени в Конституцията от 1991 г. Обърнато е внимание и на евроинтеграционната клауза в българската Конституция и на неспособността на тази клауза да очертае ясно отношенията между българския правен ред и правния ред на ЕС. Позицията на българския Конституционен съд по въпроса за съотношението между националното и европейското право е също критически представена.

Ефектите на правото на ЕС върху българския правен ред и по-специално върху конституционните правила и практиката по имплементирането му са обект на подробен анализ. Част V се фокусира върху българските конституционни ограничения върху европейската интеграция и влиянието на правото на ЕС върху българския правен ред. Те са определени като част от „липсващата конституция“ в България. Това е така поради факта, че конституцията, законодателството и юриспруденцията на Конституционния съд не

съдържат ясни и експлицитни „на срещни ограничения“ за правото на ЕС и по отношение на параметрите и пределите на европейската интеграция.

Част VI съдържа някои изводи относно влиянието на наднационалните, международните и сравнителните правни стандарти върху българския конституционализъм и конституционен дизайн. Предизвикателствата на членството на България във форми на наднационален конституционализъм са критично изследвани и представени. Направени са и предложения във връзка с по-нататъшното развитие на европейската интеграция и нейното влияние върху българския конституционен ред.

2.4. Constitutional Nationalism and Constitutional Globalism on the edge of Westphalian and Post-Westphalian Constitutionalism: the Bulgarian Case, in: M Kalyviotou (ed.), Essays in Honour of Kostas G. Mavrias. Athens, P.N. Sakkoulas, 2022, Vol. I, ISBN 978-618-203-100-1, p. 221 – 251

В превод: Конституционният национализъм и конституционният глобализъм на границата между Вестфалския и пост-Вестфалския конституционализъм: българският случай – в: Есета в чест на Костас Мавриас. Атина, P.N. Sakkoulas, 2022, том I, ISBN 978-618-203-100-1, с. 221 – 251.

Студията адресира вътрешното напрежение между национализъм и глобализъм, респ. между национализъм и космополитизъм, както и между концепциите за затворена и отворена държава. Тези феномени се възприемат като вградени предпоставки за конституционната динамика в началото на XXI век. Студията започва с кратко концептуално представяне на настоящия социо-политически контекст, в рамките на който се развива и разгръща посочената конституционна динамика. Взаимоотношенията между национализъм и конституционализъм и между глобализъм и конституционализъм са представени, деконструирани и анализирани.

Една от основните тези на студията е, че в момента наблюдаваме структурни промени в конституционната идеология и конституционната прагматика с отражение и върху конституционния дизайн. Турбулентните преходи от Вестфалски към пост-Вестфалски конституционализъм влияят върху феномена на конституционен национализъм. Същевременно те имат важни отражения и върху конституционния глобализъм – феномен, който набираше инерция в продължение на последните три десетилетия.

Студията комбинира концептуален анализ с изследване на конкретен случай. Тя е посветена на научен анализ на институционалния дизайн и има за задача да експонира тенденциите в конституционния национализъм и конституционния глобализъм в съвременния български конституционен модел. Същевременно изследването на конкретните детайли на българския конституционен ред с оглед на тези два феномена се осъществява въз основа на концептуалната рамка и проблемната матрица, разработени в първата, теоретична част на студията. С други думи, анализът на проявленията на национализма и глобализма (във връзка с космополитизма и отворената държавност), вградени в, предвидени или произтичащи от българската конституция и конституционен ред се предшества от изясняване на тези аналитични концепции и тяхното разграничаване от сходни феномени, както и от класифицирането им в прототипи и подвидове.

В заключителната си част студията систематизира изводи относно институционализирането на посочените феномени в българската конституция и в юриспруденцията на Конституционния съд на Република България. Тази типология на конституционния национализъм и конституционния глобализъм в България има стойност и за сравнителното конституционно право. Това е така поради факта, че тя експонира важни тенденции не само за региона на Централна и Източна Европа, но и за съвременния европейски конституционализъм като цяло. Анализът, предложен в студията може да се разглежда като принос в текущия научен дебат относно възхода на нелибералните демокрации, конституционния популизъм и неоконсервативния национализъм като феномени, които възникват като реакция на неолибералната глобализация, отворената държавност, мултикултурализма и космополитизма.

2.5. Mastering emergency situations: The activist role of the Bulgarian Constitutional Court in redefining the constitutional design of war, state of siege and state of emergency in Belov, M (ed.) Courts and Judicial Activism under Crisis Conditions: Policy Making in a Time of Illiberalism and Emergency Constitutionalism, Abingdon, Routledge, 2021, ISBN 978-1032060828, c. 171-194. (индексирана в Scopus)

В превод: Работа с извънредни ситуации: активистката роля на българския Конституционен съд в предефинирането на конституционния дизайн на войната, военното и извънредното положение – в Белов, М. (съст.) Съдилищата и съдебният активизъм в условия на криза: правене на политика във време на нелиберализъм и конституционализъм на извънредното положение. Абингдън, Routledge, 2021, ISBN 978-1032060828, c. 171-194. (индексирана в Scopus)

Студията изследва ролята на Конституционния съд при извънредно положение. Тя предлага изследване, фокусирано върху България и българския Конституционен съд. Има няколко причини за избора на обект на изследването. Конституционните основи на извънредното положение в България са твърде оскъдни. Конституцията от 1991 г. урежда войната, военното и извънредното положение и по този начин предлага изчерпателна официална схема на валидните алтернативи на конституционната нормалност. Същевременно конституционният подход към проблема е твърде формално-процедурен. Така той оставя пространство за интерпретации и за доразвитие на конституционния текст както от текущия законодател, така и от Конституционния съд.

Същевременно българският Конституционен съд е твърде активистки. Наистина, той се въздържа да влиза в съдебен диалог в международни и наднационални съдилища. Така той прилага съдебна сдържаност в областите на наднационалния конституционализъм, глобалния конституционализъм и глобалното управление. В контраст с това, българският Конституционен съд е твърде активистки по проблеми, разположени в националната сфера и националния конституционализъм. Това е твърде видимо с оглед на въвличането и ангажирането на Конституционния съд в преначертаване на схемите на институционална компетентност и разделение на властите на национално ниво. Ето как Конституционният

съд е ключов актьор в очертаването и доразвитието на конституционния модел на разделение на властите. Тази практика противоречи на принципите на народния суверенитет, демокрацията и разделението на властите.

Фокусът на студията е върху активисткото ангажиране на българския Конституционен съд в преначертаване на конституционните компетенции на ключови институции чрез активистко тълкуване на конституционните разпоредби, посветени на извънредното положение (война, военно и извънредно положение) и на институционалния дизайн на правомощията в сферата на отбраната и националната сигурност. Студията се фокусира върху ролята на Конституционния съд като квази-конституционна власт преначертаваща и преоформяща демаркационните линии между законодателната и изпълнителната власт и полетата на компетентност на парламента и правителството.

Студията започва с очертаване на конституционния модел за управление на кризи, предвиден от Конституцията от 1991 г. Предлага се структурирана информация относно режимите за кризисен мениджмънт, уредени от Конституцията, като инструменти за справяне с извънредни ситуации. Дискутира се принципната позиция на конституционния законодател относно конституционното концептуализиране на извънредността, допустимите отклонения от нормалността, инструментите за управление на кризи и тяхната конституционна философия и институционална логика. Студията предлага критичен поглед върху конституционния модел на извънредното положение в България и хвърля светлина по темата защо не са уредени други варианти на извънредно положение в Конституцията от 1991 г.

Конституционният режим на управление на кризи, заложен в Конституцията от 1991 г. е използван като критерий за сравнение с различни режими на извънредност, предвидени в текущото законодателство на страната. Студията показва как парламентът доразвива твърде обхватно конституционната рамка за управление на кризи с оглед на „извънредната епидемично обстановка“, предвидена с измененията в Закона за здравето.

По-нататък студията се фокусира върху съдебния активизъм на българския Конституционен съд. Най-важните случаи на съдебен активизъм на Конституционния съд, чрез които той мощно доразвива конституцията въз основа на нейната отворена текстуалност, са изложени. Голямата власт на Конституционния съд е демонстрирана чрез преглед на юриспруденцията, показваща както ключовата му роля като стратегически

актьор, доразвиващ конституционния дизайн и гарантиращ институционалната адаптация и балансирането на власт, така и като рисков фактор за оригинално заложения модел на разделение на властите.

Специално внимание се отделя на съдебния активизъм на българския Конституционен съд, свързан с управлението на извънредни ситуации. Активистката позиция на Конституционния съд във връзка с война, военно и извънредно положение, както и с оглед на други (по съществото си противоконституционни) режими на извънредност е изследвана по комплексен начин. Първо, на критически прочит е подложена юриспруденцията на Конституционния съд, свързана с военни извънредни ситуации и с конституционната схема за управление на националната сигурност. Второ, студията посвещава особено внимание на Решение № 10 от 2020, което засяга законодателно въведени режими на извънредно положение. Трето, политиката на съда по въпросите на извънредното положение в полето на националната сигурност и на извънредната епидемична обстановка е съпоставена. Това сравнение хвърля светлина относно съдебния активизъм на Конституционния съд в областите на конституционната политика на извънредното положение и води до важни заключения.

2.6. Territory, Territoriality and Territorial Politics as Public Law Concepts in Belov, M. (ed.) Territorial Politics and Secession. Constitutional and International Law Dimensions, London, Palgrave, 2021, ISBN 978-3030644017, с. 15-45

В превод: Територия, териториалност и териториална политика като публичноправни концепции – в: Териториална политика и сецесия. Конституционни и международноправни измерения. Лондон, Palgrave, 2021, ISBN 978-3030644017, с. 15-45.

Студията изследва ролята на територията и териториалността в публичното право. Тя изяснява и систематизира ролята и характеристиките на територията, териториалността

и териториалната политика в конституционното и международното право. Разработката предлага критичен анализ на концептуализацията на териториалността при рамкиращите парадигми на Вестфалския, пост-Вестфалския и нео-Вестфалския конституционализъм.

Тази разработка цели да изследва ролята на територията и териториалността в публичното право със специален акцент върху конституционното и в по-малка степен – върху международното право. Студията се фокусира върху територията и териториалността като фундаментални парадигми, които концептуално рамкират последващите дискурси на териториалността, свързани с федерализма, деволуцията, сецесията, пряко демократичното самоопределение, разрешаването на териториални конфликти и хуманитарната интервенция.

Студията започва с изясняване и систематизиране на различните аспекти на територията и тяхното отражение в правния ред и интелектуалния дискурс относно публичното право, състоящ се от доктрината и конституционната антропология на социоправните общности. Територията е концептуализирана като феномен с три аспекта – емпиричен (фактически), нормативно-институционален и въображаемо-концептуален. Третият аспект на територията е дефиниран като самостоятелна концепция, а именно териториалността. Така анализът всима пред вид семиотичното значение на взаимоотношението между територия и териториалност с неговите импликации за разбиране, конструиране, деконструиране и реконструиране на конституционната и международната териториална политика.

Специално внимание е отделено на кризата на териториалността, разгърнала се през последните десетилетия, но също и на новия възход на териториалността по време на тенденциите към ренационализация, които станаха видими в контекста на пандемията от Ковид-19. Студията предлага анализ на конституционното значение на териториалната политика в епохата на глобализация и дигитализация. Тя дискутира влиянието на тези феномени върху териториалността на властта и нейните конституционни и международни импликации. Разработката дефинира концепцията за териториална политика и предлага систематизиране на основните инструменти за териториалното правене на политика.

2.7. Post-human Constitutionalism? A Critical Defence of Anthropocentric and Humanist Traditions in Algorithmic Society in Belov, M. (ed.) The IT Revolution and its Impact on State, Constitutionalism and Public Law, Oxford, Hart, 2021, ISBN 9781509940875, p. 15-41

В превод: Пост-хуманен конституционализъм? Критична защита на антропоцентричните и хуманистични традиции в алгоритмичното общество. – в: Белов, М. (съст.) Информационната и комуникационната революция и нейното влияние върху държавата, конституционализма и публичното право. Оксфорд, Hart, 2021, ISBN 9781509940875, с. 15-41

Тази студия е посветена на хуманизма като нормативна идеология на конституционализма. Тя изследва критически пост-хуманния конституционализъм като интегрален и съставен феномен, предизвикващ традиционния хуманистичен конституционализъм. Фокусът на разработката е върху влиянието на информационната и технологична революция върху хуманизма като конституционна идеология. Специално внимание е отделено на алгоритмичната конституция и алгоритмичния конституционализъм като специфични предизвикателства към хуманистичния конституционализъм в епохата на изкуствения интелект и информационната и технологична революция.

Централна задача на студията е да подложи на критична преоценка и да потвърди концепцията за субективност в конституционното право, която е директно свързана с друг проблем за поставяне на концептуални граници. Съществуват няколко такива концептуални граници, които са поставени под напрежение от пост-хуманизма. Това са границите между качеството на субект на права и обект на правна защита, между обект и субект на конституционна онтология, телеология и аксиология и между хуманизъм, анимализъм и техницизъм. Изследването критично преосмисля необходимостта от ясно разграничение между субект и обект на правото. То поставя под въпрос необходимостта от нова концептуализация на това разграничение и го трансформира в скала от нюансирана субективност, основаваща се на множество от наслаждаващи се и надграждащи се

субективности и идентичности. Анализът се фокусира върху въпроса дали протичащата информационна и технологична революция и моралния – пост-хуманистичен и трансхуманистичен – обрат, които се развиват понастоящем, ще трансформират проблема за границите в проблем на степени и скали.

Студията започва с очертаване на концепцията за хуманистичен конституционализъм. Тя изследва елементите на хуманизма като централна нормативна идеология на модерния западен конституционализъм. Накратко са систематизирани възникването и развитието на хуманизма. Ключовите предположения на хуманизма са представени, заедно с основните проекции на хуманизма в конституционното право. Това е така, понеже студията е посветена на хуманизма и пост-хуманизма като нормативни идеологии на конституционализма и конституционното право, а не като общи философски парадигми.

Анализът продължава с различните функции на хуманизма в конституционното право. Хуманизмът се разбира като рамкираща парадигма определяща важни граници на конституционализма. Той се възприема като централна нормативна идеология на конституционализма дълбинно заложен в конституционната онтология, телеология и аксиология.

Студията систематизира основните предизвикателства към хуманизма. Тя очертава концептуалните философски предизвикателства, предизвикателствата, произтичащи от авторитарни режими, основани на концепцията за ред, а не на хуманизъм, както и предизвикателствата произтичащи от доктрината за правата на животните. Въпреки това, основното внимание е посветено на предизвикателствата, създадени от информационната и технологичната революция и по-специално от алгоритмичния конституционализъм.. Постхуманизма се разбира както като общо предизвикателство към хуманизма, така и като систематизация на няколко самостоятелни линии на хуманистична деконструкция.

2.8. The Role of Fear Politics in Global Constitutional ‘Ernstfall’: Images of Fear under COVID-19 Health Paternalism in Belov, M. (ed.) Populist Constitutionalism and Illiberal Democracies. Between Constitutional Imagination, Normative

Entrenchment and Political Reality, Cambridge, Intersentia, 2021, ISBN 978-1839700606, с. 187-221

В превод: Ролята на политиките на страха в глобалното конституционно извънредно положение: образи на страха в здравния патернализъм на Ковид-19 – в: Белов, М. (съст.) Популистки конституционализъм и нелиберални демокрации. Между конституционното въображение, нормативното вграждане и политическата реалност. Кеймбридж, Intersentia, 2021, ISBN 978-1839700606, с. 187-221

Студията дефинира концепцията и характеристиките на извънредния конституционализъм, развил се по време на пандемията от Ковид-19. Тя изследва влиянието на пандемията върху конституционализма, конституционните принципи и човешките права. Специално внимание е отделено на влиянието на конституционализма на извънредното положение и пандемичното положение върху правовата държава, демокрацията, разделението на властите и парламентаризма.

Фокусът на анализа е върху страха и политиките на страха в конституционното право. Работата изследва персонализацията на страха и субектите на политиките на страха, посланията на страха и съдържанието на политиките на страха, както и стигматизираните места, респ. локациите на политиките на страха.

Студията изследва взаимоотношението между популизъм, нелиберализъм и преформулирането на нормалността. Тя повдига въпроса дали и доколко стигматизацията и военната реторика са част от „новата нормалност“. В заключение работата повдига въпроса за възникването на нова патерналистична държавност по формата на „здравен Левиатан“.

2.9.Bulgaria: EMU Integration and the Bulgarian Constitution: 'Missing Constitution' or EU Friendliness and Open Statehood Masquerading Implicit Sovereignist

Strategies in the Context of Multilevel Constitutional Games? in Griller, S., E. Lentsch (eds.) EMU Integration and Member States' Constitutions, Oxford, Hart, 2021, ISBN 9781509935789, с. 75-97

В превод: България: икономическа и валутна интеграция и българската конституция – „липсваща конституция“ или проевропейска и отворена държавност прикриваща имплицитни суверенитетски стратегии в контекста на многостепенни конституционни игри? – в: Грилер, С., Е. Ленч (съст.) Икономическата и валутна интеграция и конституциите на държавите-членки. Оксфорд, Hart, 2021, ISBN 9781509935789, с. 75-97

Тази студия е посветена на конституционните основи на членството на Република България в икономическия и валутен съюз. Тя систематично показва открито проевропейската позиция на българската Конституция, която съществува паралелно на прикрит националистически протекционизъм на абсолютното конституционно върховенство и на контрол на българския политически елит над ключови полета на взаимодействие между националния и европейския конституционен ред.

Студията демонстрира, че Конституцията от 1991 г. е проевропейска, но нечувствителна към темата за икономическия и валутен съюз. Безразличието на Конституцията и конституционното право се състои в твърде лаконичните и дори липсващи разпоредби, свързани с икономическия и валутния съюз. Наистина няма да бъде преувеличение да се твърди, че икономическият и валутния съюз е почти част от „липсващата конституция“ в България. Всъщност конституционния статус на икономическия и валутен съюз е напълно погълнат и подчинен на общите правила, свързани с българското членство в ЕС. Това е така поради факта, че България не е член на Еврозоната. Освен това, тя не изпита изключителни сътресения по време на финансовата криза и не бе обект на масивни мерки за финансова рестрикция, насочени към конституционна или обхватна законодателна реформа. Това е причината за липсата на задълбочена конституционна дискусия за конституционните измерения на българското членство в икономическия и валутен съюз, както и за несъществуването на юриспруденция

на Конституционния съд или двете върховни съдилища – ВКС и ВАС, по въпроси, свързани с икономическия и валутен съюз.

Ето защо, проблемите на икономическия и валутен съюз в българската конституционна система са концептуализирани в студията чрез поставяне на акцент върху полетата на взаимодействие на три феномена, които са свързани с икономическия и валутен съюз, но не съвпадат с него. Това са конституционните основи на членството на Република България в ЕС, финансовата конституция и стратегическата и тактическата употреба на ЕС като носител на нормативни идеали и нормативни идеи с реформистки потенциал по отношение на българския политически елит.

Студията обсъжда два основни аспекта на българското членство в икономическия и валутен съюз, които биха били интересни в сравнителна перспектива. Първият е свързан с това, че България е относително рядък пример за успешен валутен борд, който е резултат от съзнателно политическо решение за постигане на геополитическа и макроикономическа стабилност с цената на вградена относителна бедност. Бъдещото членство в Евророната е разгледано през призмата на наследството на валутния борд. Вторият касае това, че европейската интеграция като цяло и потенциалното участие в Евророната са ключови стратегии за демократизация и модернизация на България. Те са също така ключови стратегии за интегриране на българския елит във възникващите схеми на наднационален и глобален конституционализъм и глобално управление.

2.10. Конституционният съд като съд по правата на човека? Състояние на системата за достъп до Конституционния съд на Република България във връзка със защита на правата на човека и предложения за нейната реформа – във: Вълчев, Д., М. Белов (съст.) Правовата държава в България. Актуални проблеми в областта на конституционното правосъдие и съдебната власт. С, УИ „Св. Климент Охридски“, 2021 г. ISBN 978-954-07-5206-8, с. 56-99

Студията изследва същността и аспектите на проявление на Конституционния съд като съд по правата на човека. Тя е продължение на дебата относно състоянието на

системата за достъп до Конституционния съд на Република България във връзка със защита на правата на човека и предложения за нейната реформа. Опирайки се на анализ на практиката на Конституционния съд през изминалите 30 години от създаването му, студията очертава проекцията на институционалните му параметри в емпиричния, юриспруденциалния, социоправния дискурс и прави предложения за бъдещето, свързани с идеи за конституционна реформа.

Студията поставя Конституционния съд в полето на напрежение между два негови потенциални институционални прототипа. Това са аналитичните прототипи на Конституционния съд като държавен съд и на Конституционния съд като съд по правата на човека. Тези две аналитични роли са познати в сравнителния конституционализъм и в теорията на сравнителното конституционно право, полезни са като организационни модели на конституционен анализ и позволяват открояването на тенденции във функционирането на конституционните юрисдикции.

Анализът показва, че българският Конституционен съд ясно принадлежи към прототипа на държавен съд, докато същността му на съд по правата на човека е асиметрично слабо развита. Основната причина за това се състои в силно рестриктивната система за достъп до Конституционния съд във връзка със защита на правата на човека.

При това, системата ограничава не само прекия, но в значителна степен и непрекия достъп до Конституционния съд на гражданите и техните организации, независимо от извършените конституционни реформи и предоставянето на сезираща компетентност на омбудсмана и Висшия адвокатски съвет. Ограничен е достъпът и на съдилищата, с изключение на Върховния касационен съд и Върховния административен съд.

От този рестриктивен достъп следват редица проблеми, свързани с ролята на Конституционния съд като важен елемент на правовата държава и гарант за правата на човека. Ето защо, в студията се правят няколко предложения за подобрене на съществуващата система за достъп до Конституционния съд по въпросите на правата на човека. Наред с това се систематизират съществуващите способности за достъп до правозащитно конституционно правосъдие и се извеждат основните функции и задачи на системата за достъп до Конституционния съд във връзка със защита на правата на човека.

2.11. Дебатът върху способите за защита на правата на човека пред Конституционния съд в България в периода 1989-2020 г. (в съавторство с Мария Димитрова) – във: Вълчев, Д., М. Белов (съст.) Правовата държава в България. Актуални проблеми в областта на конституционното правосъдие и съдебната власт. С, УИ „Св. Климент Охридски“, 2021 г. ISBN 978-954-07-5206-8, с. 17-56

Студията е посветена на дебатите относно достъпа до конституционно правосъдие, свързано със защита на правата на човека в България. Анализът е фокусиран върху целия 30-годишен период на посткомунистическо конституционно развитие. Той обхваща три подпериода – дебата в учредителната ситуация на VII Велико народно събрание, дебата в предприсъединителния период (1991–2007) и дебата в контекста на членство на Република България в Европейския съюз (2007–2020).

Разгледани са два основни дискурса – конституционно-политическият и теоретичният. Изследвани са дебатите и предложените в тях аргументи в подкрепа и против въвеждането на индивидуална конституционна жалба, *actio popularis*, сезиране на Конституционния съд от несъдебни държавни органи, разширяването на достъпа на съдилищата до Конституционния съд, в хипотезите на приложим противоконституционен акт по висящо пред тях дело и др.

Анализът се основава главно на сравнително-исторически и социоправни подходи. Изводите са направени въз основа на исторически материали (например стенографски протоколи от заседанията на VII Велико народно събрание и от заседанията на Народното събрание по повод конституционна промяна, касаеща достъпа до Конституционния съд), както и на научни и научно-практически публикации по темата.

Студията има за основна цел да очертае параметрите на дебата относно достъпа до конституционно правосъдие, свързано със защита на правата на човека, в българския конституционен (научен, практически и политически) дискурс. Изведени са основните теми на дебата, критически са анализирани изводите, достиженията и тенденциите в него и са поставени в съответния социоправен контекст. Студията не е просто хронология на дебата. Тя критически деконструира дебата и трасира ключовите теми, които предопределят състоянието на проблема за правозащитната роля на Конституционния съд и до днес.

2.12. The Constitutional Court of the Republic of Bulgaria as Law Maker in Florczak-Wator, M. (ed.) Judicial Law-Making in European Constitutional Courts, Oxford, Routledge, 2020 (в съавторство с Александър Цеков), ISBN 9781032187990, с. 91-111 (индексирана в Scopus)

В превод: Конституционният съд на Република България като законодател. – в: Флорчак-Вантор, М. (съст.) Съдебно правотворчество от европейските конституционни съдилища. (в съавторство с Александър Цеков), ISBN 9781032187990, с. 91-111 (индексирана в Scopus)

Студията очертава историята, конституционния статус, структурата и компетенциите на българския Конституционен съд. Тя анализира функционирането му като правотворец, анализирана през съвременна концептуална рамка и основа. Квази-законодателната дейност на Конституционния съд е изследвана въз основа на концепциите за „позитивен“ и „негативен“ законодател. Специално внимание е обърнато на компетенциите на Конституционния съд за абстрактно тълкуване на конституцията и на възприетата от самия него компетенции да „възкресява“ отменени закони или отделни техни разпоредби. Възприемането на квази-законодателната дейност на Конституционния съд от гражданите, съдилищата и конституционната теория са разгледани внимателно.

Студията предлага анализ на използването на аргументите, произтичащи от мотивите на решенията на Конституционния съд, от други български съдилища. Не на последно място, предложен е критичен анализ на напрежението между правова държава, демокрация и разделение на властите и между различните елементи на правовата държава, създадено от квази-законодателната дейност на Конституционния съд.

Студията има следната структура. Тя започва с кратък обзор и очертаване на статуса на Конституционния съд в българската конституционна система. По-нататък, тя представя основните характеристики на Конституционния съд като негативен текущ законодател,

негативен конституционен законодател и алтернативен позитивен конституционен законодател.

2.13. Judicial Dialogue - Westphalian or post-Westphalian Constitutional Phenomenon? In: Belov, M. (ed.) Judicial Dialogue, The Hague, Eleven, 2019, ISBN-10:9462369631, с. 25-51

В превод: Съдебният диалог – Вестфалски или пост-Вестфалски конституционен феномен? – в: Белов, М. (съст.) Съдебен диалог. Хага, Eleven, 2019 г. ISBN-10:9462369631, с. 25-51

Студията е структурирана около един централен въпрос. Той е дали съдебният диалог е Вестфалска или пост-Вестфалска конституционна концепция. Основното предположение, около което е изграден анализът е, че ние преживяваме колизия между Вестфалския и пост-Вестфалския конституционализъм, които са две фази от развитието на модерния конституционализъм. Те се основават на различни организиращи и обяснителни схеми за конституционния ред. Разработката претендира, че съдебният диалог е сред относително малкото пост-Вестфалски конституционни концепции, които могат да ни помогнат да разберем и структурираме конституционния (без)порядък в епохата на конституционния плурализъм.

Доказването на пост-Вестфалската същност на съдебния диалог е направено на няколко етапа. Първоначално се представят концепциите за Вестфалски и пост-Вестфалски конституционализъм. Това е направено чрез посочване на основните елементи на тези концепции и последващото им сравняване. По-нататък съдебният диалог е представен като трансформиращ инструмент по отношение на ролята на съдилищата в хода на прехода от Вестфалски към пост-Вестфалски конституционализъм. Накрая са експонирани отношенията между съдебния диалог и ключови Вестфалски към пост-Вестфалски концепции. Напрежението между съдебния диалог и суверенитета и конституционното

върховенство като централни организиращи елементи на Вестфалския конституционализъм, както и между съдебния диалог и демокрацията и разделението на властите е използвано като централен аргумент за обосноваване на пост-Вестфалската природа на анализирания феномен.

2.14. Global Rule of Law instead of Global Democracy? Legitimacy of Global Judicial Empire on the Edge between Westphalian and post-Westphalian Constitutionalism. In: Belov, M. (ed.) The Role of Courts in Contemporary Legal Orders, The Hague, Eleven, 2019, ISBN 978-9462369207, с. 99-133

В превод: Глобално господство на правото вместо глобална демокрация? Легитимността на глобалната съдебна империя на границата между Вестфалския и пост-Вестфалския конституционализъм. –в: Белов, М. (съст.) Ролята на съдилищата в съвременните правопорядъци. Хага, Eleven, 2019, ISBN 978-9462369207, с. 99-133

Студията е посветена на легитимността на глобалната съдебна империя на границата между Вестфалския и пост-Вестфалския конституционализъм. Нейната основна цел е да се включи с критични аргументи в интензивния дебат относно легитимността на международните и наднационалните съдилища в пост-Вестфалския глобален конституционализъм.

Изследването лансира тезата, че международните и наднационалните съдилища имат слаба демократична легитимност, генерирана по твърде индиректен и усложнен начин. Следователно тяхната легитимност не може да бъде директно изведена от демокрацията. Тя произтича от системните им отношения с правовата държава и се основава на универсални ценности и системно оправдание на технократичното управление.

Студията очертава различните концепции, класификации и дискурси относно демократичната легитимност на международните и наднационалните съдилища. Тя

систематизира типове легитимност, които потенциално могат да се използват за легитимация на международните и наднационалните съдилища и които обясняват ключови концепции, използвани в анализа. Става дума основно за Вестфалския и пост-Вестфалския конституционализъм и за глобалната съдебна империя. Работата изследва също така вградените нормативни очаквания, свързани с легитимността на международните и наднационалните съдилища. Тя представя различни стратегии за тяхното легитимиране въз основа на конституционните принципи.

Централна теза на студията е, че легитимацията на международните и наднационалните съдилища не може да бъде постигната чрез използване на вестфалски концепции като демокрация и суверенитет. Всъщност тази легитимност може да се базира главно на международно и глобално господство на правото и посредством ангажирането на съдилищата за промотиране на международно и наднационално разделение на властите.

2.15. Constitutional Courts as Ultimate Players in Multilevel Constituent Power Games: the Bulgarian Case. In: Belov, M. (ed.) Courts, Politics and Constitutional Law. Judicialization of Politics and Politicization of the Judiciary. Abingdon, Routledge, 2019, ISBN 9781032087214, с. 152-173

В превод: Конституционните съдилища като ключови играчи в многостепенни игри на учредителна власт: българският случай. – в: Белов, М. (съст.) Съдилища, политика и конституционно право. Съдебно правене на политиката и политизация на съдебната власт.

Това изследване представя различните роли, изпълнявани от конституционните съдилища, превръщащи ги в ключови играчи в многостепенни игри на учредителна власт. Конституционните съдилища са пазители на мостовете между конституционализма „вътре“ и „отвъд“ границите на държавността. Те са гаранتي, двигатели или ограничители на конституционния национализъм, конституционния интернационализъм, конституционния

супранационализъм и конституционния глобализъм. Не на последно място, те са медиатори на участието на държавите-членки в Европейския съюз.

Работата започва с изследване на влиянието на трансфера на конституционни компетенции към ЕС като прекурсор на нарастващата роля на националните конституционни съдилища. По-нататък, дефинирам концепцията за „многостепенни игри на учредителна власт“. Конституционните съдилища са представени като пазители на връзките и мостовете между националния, международния и наднационалния конституционализъм. Това им позволява да се ангажират в предефиниране на правилата на многостепенните конституционни игри, навлизайки по този начин в сферата на учредителната власт.

Основна теза на студията е, че европейската интеграция превръща конституционните съдилища в незаобиколим фактор на границите между конституционализма „вътре“ и „отвъд“ границите на държавността, както и между учредителната и учредените власти. Тази теза се доказва на базата на изследване на българската конституционна система. В изследването показвам, че твърда или полу-твърда конституция в контекста на членство в ЕС всъщност насърчава превръщането на конституционните съдилища в ключови играчи в многостепенни игри на учредителна власт.

Студията показва, че българският Конституционен съд се ангажира в многостепенни игри на учредителна власт. Те са свързани с активистка интерпретация на Конституцията от 1991 г., преначертаване на демаркационните линии между учредителна и учредени власти, отварянето на възможности за трансфер на суверенитет или обратно, за имплицитен конституционен протекционизъм и национализъм. Подобно ангажиране на Конституционния съд с конституционна политика изглежда, че противоречи на изначалната идея на създателите на Конституцията от 1991 г. за утвърждаване на умерено твърда конституция и за начертване на ясно разграничение между учредителна и учредени власти. Всъщност Конституционният съд се самоутвърждава като пазител на границата между българския конституционен ред и правния ред на ЕС.

Студията стига до извода, че усложнените процедури за изменение и допълнение на националната конституция насърчават ролята на националните конституционни съдилища като фактори на учредителната власт в контекста на многостепенния конституционализъм

на ЕС. В светлината на българския случай е твърде спорно доколко подобни твърди конституции наистина съхраняват суверенитета или пък насърчават алтернативни варианти за конституционна промяна и дори за заобикаляне на ограниченията за европейска интеграция, наложени от националните конституции.

Друг важен извод е, че отворената текстуалност на Конституцията от 1991 г., размитостта и бланкетността на евроинтеграционната клауза, липсата на ясна и кохерентна конституционна концепция, стояща в основата на българското членство в ЕС и вече установените традиции на съдебен активизъм и съдебно виртуално изменение на Конституцията превръщат българския Конституционен съд в ключов играч в многостепенни игри на учредителна власт.

2.16. The Bulgarian Constitutional Order, Supranational Constitutionalism and European Governance, in: Albi, A., S. Bardutzky (eds.) National Constitutions in European and Global Governance: Democracy, Rights, the Rule of Law National Reports, The Hague: TMC Asser Press, 2019 (в съавторство с Евгени Танчев) ISBN 978-94-6265-272-9, с. 1097-1139

В превод: Българският конституционен ред, наднационалният конституционализъм и европейското управление – в: Алби, А., С. Бардуцки (съст.) Националните конституции в европейското и глобалното управление: демокрация, права и правова държава. Хага, Asser Press, 2019 (в съавторство с Евгени Танчев) ISBN 978-94-6265-272-9, с. 1097-1139

Студията изследва адаптацията на българския конституционен ред към многостепенния конституционализъм на ЕС. Тя анализира редкия опит на българската правна система да участва и да бъде интегрирана в многостепенни властови и правни схеми, който е без прецедент в българската правна история.

Разработката започва с очертаване на българската конституционна култура. Тя дефинира същността на настоящата българска конституция и изследва българската правна и конституционна култура като смес от континенталноевропейски, пост-съветски и по-отскоро също американски влияния.

По-нататък студията представя измененията на Конституцията от 1991 г., свързани с европейската интеграция. Причините за и ролята на конституционните реформи във връзка с членството в ЕС са анализирани. Изследването идентифицира парадокса, че докато не непременно фундаментални промени, свързани с националния конституционен дизайн, подлежат на промяна чрез усложнена процедура, то трансферът на конституционни правомощия към ЕС може да стане чрез улеснена процедура за ратификация на договори.

Разработката концептуализира суверенитета и ограниченията за трансфер на власт. Тя изследва българската евроинтеграционна клауза и позицията на Конституционния съд на Република България относно трансфера на компетенции към ЕС.

Специално внимание се отделя на демократичния контрол и отчетност по европейски въпроси. Студията очертава правомощията на Народното събрание да участва в процесите по правене на политика, свързана с ЕС. Тя критически оценява парламентарния контрол върху дейността на Министерския съвет по европейски въпроси.

По-нататък студията изследва конституционните права и правовата държава в контекста на тяхното влияние от и върху правото на ЕС. Тя очертава позицията на конституционните права и икономическите свободи в многостепенната конституционна конструкция на ЕС. Тя анализира балансирането на фундаменталните права и икономическите свободи в правото на ЕС и отделя внимание на отношението между конституционните права, европейската заповед за арест и наказателното право на ЕС. На изследване са подложени и влиянията на европейската директива за съхраняване на лични данни върху конституционните права.

Самостоятелна част от изследването предлага анализ на конституционните проблеми на глобалното управление. По-специално са представени конституционните правила за международните организации и ратификацията на договори, мястото на международното право в националната правна система и демократичния и съдебен контрол по международни и наднационални въпроси.

2.17. Хуманизмът и рационализмът като основополагащи нормативни идеологии на конституционализма. – в: Новкиришка, М., М. Белов, Д. Начев (съст.) Научна конференция „Правата на човека – 70 години след приемането на Всеобщата декларация за правата на човека“, 2019, ISBN 978-954-07-4779-8, с. 69-90

Студията изследва хуманизма и рационализма като ключови нормативни идеологии на конституционализма. Тя започва с дефиниране на концепцията за нормативна идеология. Тази дефиниция е следствие от по-общата дискусия относно нормативността и нормативните регулатори в конституционното право. Една от основните тези на разработката е, че нормативните идеологии и нормативните идеи са част от нормативността на правото. Друго важно послание е, че нормативните идеологии и идеи осъществяват свързваща функция между идейната, юридическата и фактическата конституция. Студията очертава и критически изследва основните подходи към нормативните регулатори в конституционното право като цяло и към нормативните идеологии и идеи в частност.

Същевременно студията определя хуманизма и рационализма като ключови нормативни идеологии на съвременния западен конституционализъм. Тя показва, че въпреки техния произход като нормативни идеологии на Глобалния Запад и Глобалния Север, те са пренесени и в други социо-правни контексти. Изследването посочва основните характеристики на хуманизма и рационализма като ключови нормативни идеологии на конституционализма.

Студията завършва с критичен анализ на въпроса доколко е възможен, мислим и желателен нерационален, нехуманен и постхуманен конституционализъм. В този смисъл, тя служи като критична преоценка на тези нормативни идеологии на западната модерност, които са от ключово значение за съвременния конституционализъм.

2.18. The Challenges to Westphalian Constitutional Geometry in the Age of Supranational Constitutionalism, Global Governance and Information Revolution. In: Belov, M. (ed.) Global Constitutionalism and Its Challenges to Westphalian Constitutional Law. Oxford: Hart publ., 2018, ISBN 9781509914906, с. 13-55

В превод: Предизвикателствата към Вестфалската конституционна геометрия в епохата на наднационалния конституционализъм, глобалното управление и информационната революция. – в: Глобалният конституционализъм и неговите предизвикателства към Вестфалското конституционно право. Оксфорд, Hart., 2018, ISBN 9781509914906, с. 13-55

Тази студия има за цел да изясни аналитичната концепция за конституционна геометрия, обяснявайки конституционната геометрия във Вестфалската държавност и демонстрирайки еволюцията на Вестфалската конституционна геометрия на конституционната национална държава в пост-Вестфалска конституционна геометрия на наднационалния и глобалния конституционализъм във време на глобализация и информационна революция. Разработката изследва предизвикателствата към конституционната семиотика, произведени от ранната пост-Вестфалска ситуация.

Първата част на студията е посветена на дефиниране и обясняване на концепцията за конституционна геометрия. Конституционната геометрия е обяснена като семиотичен феномен, който служи за обяснителна и подреждаща парадигма.

Втората част на работата представя конституционната геометрия на модерността, причините за нейното възникване в този специфичен дизайн и проявни форми и най-значимите ѝ структури и форми. Тя представя възгледа, че Вестфалската конституционна геометрия е организирана главно чрез йерархии и пирамиди, като използва рядко кръговете и мрежите като аналитични матрици за описване и представяне на институционални, нормативни и властови отношения. Въпреки това, значението на мрежата и кръга

придобиха повишено обяснително и нормативно значение с развитието на международния правен ред през втората половина на XX век, както и с плурализирането и конституционализирането на този ред в края на XX и началото на XXI век.

Вестфалският конституционализъм допълнително засили значението на йерархията като инструмент за национално обединение, централизирана политическа доминация и рационално управление. Създаването на ефективно централно държавно управление изисква по необходимост йерархия като универсален подреждащ модел на властта. Важен, на не и непременно самоочевиден аспект на политическата, административна, правна и конституционна модернизация е масивното навлизане на йерархизация на властта. Тя се състои във въвеждането на йерархията като универсален подреждащ код и на пирамидата като ключова матрица за визуализиране на структурата на публичния ред. Конституционното вграждане и предвиждане на йерархията доведе до установяване на пирамидата като централна форма на модерната конституционна геометрия.

Третата част на студията касае пост-Вестфалските предизвикателства на наднационалния конституционализъм, глобалното управление и информационната революция към конституционната геометрия на Вестфалското конституционно право. Тя показва нарастващата дисфункционалност на аналитичните и подреждащи форми на Вестфалската конституционна геометрия в ранния пост-Вестфалски контекст, които са предизвикани от няколко комплексни, но до голяма степен обективни фактори. Те са свързани с наднационалния и глобалния конституционализъм, глобалното управление, глобализацията и информационната революция. Те създават структурни промени в подреждащите и организиращи схеми на публичната власт и в нейния конституционен дизайн и започват да променят конституционната геометрия на модерната държавност.

Основната ми теза е, че йерархията и пирамидата са предизвикани, частично деконструирани и заменени от мрежата и кръга като обяснителни и подреждащи схеми на конституционната епистемология и конституционната семиотика. Така обективните процеси на глобализация и информационна революция създават структурни промени във Вестфалската конституционна геометрия и стимулират възникването на новите визуални и нормативни светове на пост-Вестфалската конституционна геометрия. Предлагам и критична оценка на водещите конституционни парадигми, свързани с глобалния

конституционализъм – многостепенния конституционализъм и конституционния плурализъм – от гледище на конституционната геометрия.

III. СТАТИИ в сборници, поредици, списания

3.1. Constitutional Foundations of Peace and Discontent in: Belov, M. (ed.) Peace, Discontent and Constitutional Law. Challenges to Constitutional Order and Democracy, Abingdon, Routledge, 2021, ISBN 978-0367539702, с. 15-30. (индексирана в Scopus)

В превод: Конституционни основи на мира и несъгласието – в: Белов, М. (съст.) Мир, несъгласие и конституционно право. Предизвикателства към конституционния ред и демокрацията. Абингдън, Routledge, 2021, ISBN 978-0367539702, с. 15-30. (индексирана в Scopus)

Статията изследва конституционната рамка на демократичния мир, съвместно съществуване, несъгласие и неподчинение. В нея изследвам някои от концептуалните въпроси, свързани с конституционните основи на реда и безпорядъка разгледани през призмата на мира и несъгласието. Разработката започва с изясняване на подреждащата функция на конституцията. След това предлагам преглед на основополагащата роля на конституционния конфликт и конституционния консенсус за либерално-демократичния конституционализъм. По-нататък предлагам епистемологичен анализ на конституционните модели на мира и несъгласието. Накрая изследвам концептуалната структура на конституционните модели за мир и несъгласие. По този начин предлагам конституционни стратегии и модели за гарантиране на подчинението и доверието като фундаментални

предпоставки за създаване на мирно политическо съвместно съществуване и конституционен порядък. Тези стратегии са подведени под общите конституционни модели за поддържане на мир и системно допустимо несъгласие.

Статията анализира подреждащата функция на конституцията. Тя обяснява фундаменталната роля на конституционния конфликт и конституционния консенсус за либерално-демократичния конституционализъм. Специален акцент е поставен на епистемологията на конституционните модели за мир и несъгласие и по-конкретно на тяхната същност, структура и есенциални елементи.

3.2. Constitutional memories: how do constitutions cope with constitutional past in Belov, M., A. Abat Ninet (eds.) Revolution, Transition, Memory, and Oblivion. Reflections on Constitutional Change, Oxford, Edward Elgar, 2020, ISBN 978-1800370524, с.107-126 (индексирана в Scopus)

В превод: Конституционни спомени: как конституциите преработват и институционализират конституционното минало в Белов, М, А. Абат и Нинет (съст.) Революция, преход, спомен и забрава. Разсъждения върху конституционната промяна. Оксфорд, Edward Elgar, 2020

Разработката изследва феномена на конституционните спомени като елемент на политиката на спомените, закодирана в конституционализма и конституционното право. Тя разглежда конституционните спомени и конституционната забрава като конституционни и политически стратегии за справяне с миналото. Миналото е концептуализирано като влиятелен източник на конституционно въображение, създаващо конституционни спомени и табута и намиращо проявление в семиотични представяния, означавания и кодове.

Работата очертава конституционната релевантност и конституционните форми на миналото. Тя изследва как конституциите се справят с миналото чрез конституционната политика на спомените. Разработката систематизира конституционните функции на

миналото. Тя дефинира концепцията за конституционни спомени и рефлексивността и реактивността на конституциите.

Целта на изследването е да покаже, че времето като цяло и миналото в частност не са извънправни, метаюридически или параюридически феномени. Конституционното минало е представено като холистична концепция с екзистенциално и парадигматично значение за конституционализма и конституционното право. Ролята на миналото като стратегически ресурс, задвижващ конституционното въображение, е демонстрирана. Така миналото е определено като важна равнина на конституционното въображение, а оттам и като обект на символично-въображаемия конституционализъм.

3.3.Legislation in Bulgaria, in: Xanthaki, H., U. Karpen (eds.) Legislation in Europe. A Country by Country Guide, Oxford, Hart, 2020, ISBN 978-1509924714, с. 69-86

**В превод: Законодателството в България – в: Ксантаки, Х., У. Карпен (съст.)
Законодателството в Европа. Справочник по страни. Оксфорд, Харт, 2022**

Тази статия изследва легиспруденцията и законодателния процес в България. Тя започва с кратък преглед на уредбата на законодателната власт и легиспруденцията в историята на българския конституционализъм. По-нататък тя разглежда системата на източниците на правото в България, тяхната йерархия, видове и проблеми на съотношението помежду им. Специално внимание се отделя на въпросите относно статуса на правото на ЕС в българската правна система, възможностите на съдилищата да създават източници на правото и мястото на юриспруденцията на Европейския съд по правата на човека и Съда на ЕС.

По-нататък статията представя организацията на законодателния процес в България. Разгледани са фазите и етапите на законодателния процес, участието на различни институции в него, както и пряко демократичните способности за законодателстване. В този

смисъл, статията не се ограничава само до представително-демократичните способности за приемане на закони, но разглежда и гражданското участие в законодателния процес.

Специално внимание е отделено на т.нар. съдържателна или субстанциална легиспруденция. Тя е свързана с развитието на законодателната политика и законодателните намерения. Разгледани са принципните причини и поводи за извършване на законодателни реформи. Статията разглежда и въпросите на законодателната техника. Тя е свързана с т.нар. „формална легиспруденция“.

Изследвани са и мониторинга и оценката за съответствие на законодателството. Акцентът тук е поставен на оценката на съответствието произтичаща от изисквания на Закона за нормативните актове, както и на обществените консултации. Статията разглежда и квалификацията на юристите за съставяне на нормативни актове и по-специално на закони.

3.4. Constitutional Identity – Westphalian Reflection of the Constitutional Heritage of the Nation State or Post-Westphalian Alternative to Sovereignty in the Context of Supranational Constitutionalism? in: Mercescu, A. (ed) Constitutional Identities in Central and Eastern Europe. Frankfurt am Main, Peter Lang, 2022, ISBN 978-3-631-80796-5, с. 73-91 (indexed in Scopus)

В превод: Конституционната идентичност – Вестфалска рефлексия на конституционното наследство на националната държава или пост-Вестфалска алтернатива на суверенитета в контекста на наднационален конституционализъм в: Мерческу, А. (съст.) Конституционните идентичности в Централна и Източна Европа. Франкфурт на Майн, Петер Ланг, 2022, ISBN 978-3-631-80796-5, с. 73-91 (индексирана в Scopus)

Статията предлага анализ на конституционната идентичност като едновременно вестфалски и поствестфалски феномен. Тя излага накратко концепциите за Вестфалски и пост-Вестфалски конституционализъм. По-нататък работата анализира хамелеонния характер на конституционната идентичност като концепция, която има своите корени в традиционния Вестфалски конституционализъм, но и твърде различни проекции във възникващия пост-Вестфалски конституционен ред. Статията изследва ролята на конституционната идентичност в контекста на преход от Вестфалски към пост-Вестфалски конституционализъм.

Стигам до извода, че пост-Вестфалския дискурс върху конституционната идентичност се различава от Вестфалския, тъй като експонира автономното значение на конституционната идентичност, различно от други свързани феномени и предлага нова функционалност на феномена, поставяйки акцент върху ролята му на пазител на границата между националния, международния и наднационалния правни редове и на гарант за конститутивното конституционно ядро на националния конституционализъм в контекста на конституционния плурализъм.

Разработката изследва напрежението между Вестфалското минало и пост-Вестфалското бъдеще на конституционната идентичност. Тя показва произхода на конституционната идентичност във Вестфалския контекст и процесите на придобиване на нови и твърде различни значения в ранната пост-Вестфалска епоха.

3.5.Human Dignity in Bulgaria. – in: Becchi, P. H. Mathis (eds.) Handbook of Human Dignity in Europe. Vienna: Springer, 2019, ISBN 978-3-319-28083-7, с. 130-149

В превод: Човешкото достойнство в България. – в: Беки, П., К. Матис (съст.) Наръчник на човешкото достойнство в Европа. Vienna: Springer, 2019, ISBN 978-3-319-28083-7, с. 130-149.

Тази статия изследва човешкото достойнство в българския конституционен модел. Анализът е направен въз основа на Конституцията от 1991 г., законодателството и юриспруденцията на Конституционния съд. Ето защо, статията предлага съпоставка между конституционната концепция за човешко достойнство и нейните варианти, доразвити от текущото законодателство и в някои решения на Конституционния съд. Така се стига до извода, че всъщност съществуват различни варианти на концепцията за човешко достойнство без непременно „секторно специфичните“ типове човешко достойнство, които са най-често законодателно уредени, да са противоконституционни.

Статията поставя дебата на концептуални основи. Това е така, защото тя започва с изследване на същността на човешкото достойнство, анализирайки неговата същност като конституционна ценност, конституционен принцип или основно право. Въз основа на нормативен анализ и анализ на решения на Конституционния съд се достига до извод, че нито конституцията, нито законодателството, нито конституционната юриспруденция дават ясни и недвусмислени индикатори за същността на човешкото достойнство.

По-нататък статията предлага анализ на функциите и ефектите на човешкото достойнство. Прави се разграничение между вертикални, хоризонтални и квази-хоризонтални ефекти на човешкото достойнство. Извеждат се три основни функции на човешкото достойнство във връзка с вертикалния му ефект. Това са функцията му на критерий за оценка на конституционността и законността на държавната дейност и дейността на титулярите на държавни институции, функцията като ограничение за различни процедурни действия на държавните органи и функцията му на ограничение за субстанциалната политика на държавата. Специално внимание се отделя на хоризонталния ефект на човешкото достойнство.

Предложена е типология на човешкото достойнство в българския конституционен модел. Статията изследва и основните гаранции за човешкото достойнство.

В статията са очертани основните проблеми, свързани с човешкото достойнство в юриспруденцията на Конституционния съд. Те произтичат от произнасяния на Конституционния съд, които касаят същността на човешкото достойнство, елементите на юридическия феномен „човешко достойнство“ и гаранциите за него, участието на

човешкото достойнство като елемент от основни конституционни принципи, ролята на човешкото достойнство като ограничител на конституционни права, неговото влияние върху конституционната политика за т.нар. „преходно правосъдие“ и др.

Накрая статията завършва с предложения за усъвършенстване на правната уредба на човешкото достойнство в българското конституционно право, както и на практиката по прилагането му от българските съдилища.

SUMMARY OF THE PUBLICATIONS SUBMITTED FOR THE COMPETITION FOR PROFESSOR POSITION

of

Associate Professor Dr. Martin Kirilov Belov

Candidate in the competition for acquiring the academic position ‘Professor’

in professional branch 3.6. Law /Constitutional Law/ at the University of Sofia ‘St. Kliment Ohridski’,
Faculty of Law

published in State Gazette No. 65 of 28.07.2023

I. Monographs

- 1. M. Belov, Constitutional semiotics. The Conceptual Foundations of a Constitutional Theory and Meta-Theory, Hart publishing, Oxford, 2022
<https://www.bloomsbury.com/uk/constitutional-semiotics-9781509931408/> ISBN 9781509931408, 349 p.**

Constitutional semiotics is relatively poorly researched field of scientific knowledge which constitutes a novel branch of scientific exploration. The literature on constitutional semiotics is rather scarce. There is insufficiency of literature devoted especially and precisely to constitutional semiotics as holistic analytical paradigm, while literature on general and legal semiotics is rather abundant. Constitutional semiotics is also not included in the curricula of most of the academic institutions and universities either as a separate course or as part of the courses in constitutional and comparative constitutional law.

This diminishes the chance for better understanding of the symbolic-imaginary dimension of the constitution, constitutionalism and constitutional law. There is scarcity of knowledge regarding the signification systems used by the constitution and constitutional law. Hence, the constitutional law is perceived as formal-procedural and institutional construct with entirely rational ontology and teleology which signification is limited to textual forms of representation of meaning. The predominance of rational, normative-institutional and textual constitutionalism discriminates the symbolic-imaginary, visual, performative, emotional and transcendental characteristics of constitutional law. It hinders the exposure of the role of what I shall call in this book 'shadow constitutionalisms' which reduces the epistemic potential of constitutional theory.

Indeed, semiotics is well established field of knowledge with deep roots in the intellectual traditions of contemporary science and higher education. The debates of the patriarchs of general semiotics – Ferdinand de Saussure and Charles Peirce – have been widely expanded and further developed by range of important authors. Nowadays, semiotics constitutes solid scientific approach with many followers, academic institutions working on it, extensive scientific discourse producing numerous publications, journals and conferences. Semiotics is also sufficiently institutionalized having its scientific associations while also being part of the curricula of many academic institutions.

Nevertheless, all this counts for semiotics as general approach to signification of meaning and the systems for signification of meaning in social sciences and humanities. Semiotics is well developed approach in the spheres of literature and visual arts. However, it is not that widely used in legal sciences. This is so notwithstanding the fact that law is textually expressed and is demonstrated to the people via range of signifiers. These signifiers are not limited to written textual form, but go beyond it and include art, architecture, performance and behaviour. But even if the

semiotic approach is limited to the textual signification of legal concepts it is much more rarely used than in social sciences and humanities and in art sciences.

In recent years there is a visible increase in the interest of legal scholars in the semiotic approach to law. This interest has produced mushrooming of literature on legal semiotics. However, this process has been asymmetrical, to an extent intuitive and has not been based on single or predominant discourse framing legal semiotics as coherent sphere of scientific knowledge. There is no overwhelming consensus what is legal semiotics, how does it relate to general semiotics, which are its specific characteristics, its distinct analytical target, methodology and expected outcomes.

In a sense, the recent expansion of the legal semiotic discourse has been democratic due to the lacking overarching scheme and clear predominant narrative. It is still very much open for definition, exploration and construction. It is asymmetrical, polycentric, and emerging discourse which is loosely unified on the basis of the following reasons. The first reason which allows us to speak of a common legal semiotic project is the unifying interest in signification of legal and legally relevant meaning. The authors writing in the sphere of legal semiotics are exploring how legal content and legal signifieds are demonstrated to their addressees in the process of legal semiosis and (mostly textual) signification of meaning. In that regard, most of the authors use the Peirce's or Saussure's explanatory schemes of semiosis applying them to law and transforming them into models for exploring the particularities of the legal discourse and thus of legal semiosis.

It has to be taken into account that it is not rarity for legal scholars to go beyond the initial schemes and dogmatic imperatives and conceptual framework and constraints of general semiotics. In other words, the semiotic approach is used as an occasion for reflection on the signification of meaning in law not necessarily following the original concepts launched in general semiotics. In that regard, legal semiotics differs from the debates in general semiotics and goes beyond their frames, conceptual paradigms and methodological imperatives.

The just outlined two main factors – the interest in signification of legal content and the broad use of semiotic methodology – permit the conceptualization of legal semiotics as a common scientific approach, discourse and scientific field of knowledge. However, they are rather broad, flexible and fuzzy. This fact enables multitude of narratives that are generally interested in the way law is perceived, demonstrated, signified, communicated and felt by the people to be included in

the range of legal semiotic studies. In that regard, legal semiotics borrows a lot from political anthropology, legal epistemology, social psychology and theory of arts.

Hence, legal semiotics seems to be at the moment rather bulky, all-encompassing and thus incoherent concept. It includes wide range of topics, discourses and scientific contributions united by the increasing interest in the systems for signification of legal and legally relevant meaning, broadly or narrowly using the methodology and conceptual apparatus developed in general semiotics and striving at expanding legal science beyond the constraints of more traditional approaches such as legal positivism, legal realism and legal institutionalism.

This general impetus of legal semiotics to broaden the horizon of legal science has to be welcomed. It is timely attempt – or more precisely multitude of loosely related attempts – at meeting the challenges of the ongoing communication, communicative and visual revolution compared by some authors to ‘digital baroque’ (R. Sherwin). They altogether multiply the signification plains, realities and discourses and are deeply impacting the role, functions, structure, performance and perception of law. In fact, legal semiotics can hardly be holistic and unitary project due to the diversity of signifieds allocated in range of divergent branches of law and the pluralism in signifiers generated in the textual, visual, imaginary and performative discourses of law. In order to be compelling, legal semiotics has to address multitude of signification issues which makes a holistic approach inadequate and inefficient. Hence, the patchwork character of legal semiotics has to be welcomed as adequate to the post-modern context.

Legal science needs explanatory devices for legal discourses beyond written law. It must address the way law is not only practiced by what I shall call later ‘authoritative speakers or narrators of the community’, but also the modalities in which it is signified, imagined and performed by all members of this community. However, traditional sociological and socio-legal approaches have difficulties in exploring the visual, symbolic-performative, emotional and symbolic-imaginary dimensions of law. They are mostly limited to ‘law-in-context’ research grounded in sociology of law and eventually in legal anthropology. Nevertheless, they do not explain and explore how law is visualized, how it is durably imagined and shaped in collective imaginaries signifying legal and legally relevant meaning, how signification systems of law are created, updated and maintained and how signification of law is generated, spread and preserved.

These are issues of marginal importance for both legal (positivist, institutionalist and realist) and socio-legal (sociological, psychological, socio-cultural and anthropological)

approaches to law. They require the development of legal semiotics as separate sphere of scientific research. In other words, 'law-as-text' and 'law-in-context' must be expanded and complemented with 'law-as-imagination' and 'law-as-signification' approaches. This is what a sound and well-elaborated theory of legal semiotics in general and constitutional semiotics in particular can achieve. Such theory of legal and constitutional semiotics can have great epistemological, methodological and pragmatic value.

In the recent years, in parallel to the increasing number of publications in the sphere of legal semiotics there is also visible rise in the interest to socio-legal studies of constitutionalism and constitutional law rooted in psychology and critical, deconstructivist and post-modern approaches such as 'law and literature', 'law and arts' and 'law and culture'. The main topics under consideration are the importance of emotions, feelings and psychological affiliations for understanding the ontology, teleology, legitimacy and efficiency of law, the reconceptualization of law as based on constitutional imagination and constitutional imaginaries, the understanding of law as cultural fact and artefact, the role of social interaction for demonstration of law's properties etc. There are also more pragmatic approaches addressing concrete issues such as the role of emotions and imaginaries for the rise of populism and populist constitutionalism, the emotional foundations of democracy and authoritarianism, the role of images, imaginaries and utopias for concrete political projects or specific political regimes and constitutional orders etc. According to J Přibáň the 'recent popularity of the concepts of imagination and imaginary in legal and constitutional theory is subsequently a mixture of the typically academic ambition of imaginative research, classic notions of theoretical imagination and more recent explorations of modern social imaginaries.'

Many of these scientific attempts are not properly, entirely and genuinely semiotic. This is due to the fact that frequently they do not focus on the process of legal semiosis with its typical structure based on signifiers, signifieds and signification of meaning. Nevertheless, they contribute to the overall semiotic paradigm demonstrating how and why collective symbols, visuals and imaginaries matter for the understanding of law beyond 'law-in-books' and the traditional 'law-in-action' approaches.

To sum up, semiotics has been until recently rather exotic approach to law with limited epistemic capacity and methodological appeal. It is still to a great extent overshadowed by the predominant legal positivist and legal institutionalist approaches to law and more traditional 'law

in context' sociologically oriented socio-legal studies. In parallel, rationalism and the rational approach to law have clear predominance over the emotional, imaginary, and symbolic approaches. In recent years there is an increasing interest in using alternative analytical paradigms in legal science. Semiotics transformed into legal semiotics and combined with elements of psychology and anthropology is appealing innovative approach. Nevertheless, it is still rather novel, relatively poorly researched sphere of knowledge with lack of clear coherency and visible consensus regarding its object, scope of application and methodology.

Thus, it seems that there is an increasing need of a theory of legal semiotics. We need both a theory of constitutional semiotics focused on the transcendental-symbolic-metaphorical features of law produced by the interplay between the symbolic-imaginary, the ideal and the real and a meta-theory capable of offering fundamental conceptual and methodological insights thus giving sound basis for scientific analysis based on constitutional semiotics.

However, it is not absolutely clear whether such holistic approach offering unified solutions for all branches of law is possible or efficient. There is huge difference in the applicability of the semiotic approach in the various branches of law. For example, public law seems much more suitable for semiotic analysis than private or criminal law.

That is why, there is an imposing necessity to offer socio-legal account of constitutionalism and constitutional law focused on the role of symbolic-imaginary representation of constitutional meaning in various plains of its semiotic signification. Such necessity is not visible in more pragmatic, technical and in a sense more legal branches of law such as tax law, trade law, civil, criminal and administrative procedure etc. The substantial divergence of the branches of law, the intrinsic interconnectedness of constitutional law with philosophy, social psychology, sociology, anthropology and political science and the epistemic necessity to understand the way people imagine the state and society with its constitutional framework, institutional architecture and axiological design make a general theory of legal semiotic less feasible while requiring the elaboration of coherent theory of constitutional semiotics.

Hence, the above issues related to signification, collective imagination and sharing of legal meaning are particularly important for constitutionalism and constitutional law. The branch of law which is most prone to semiotic signification is constitutional law. This is due to the fact that constitutional law forms the legal foundation of politics while politics is deeply embedded in signification of meaning and largely dependent on communicative transmission of symbolic

messages, codes, and insights. Constitutional law as legal background of politics has to be emotionally appealing. It needs to be transferrable into the realm of collective imagination through various forms for signification of meaning. Institutions, forms and procedures must be made intelligible for the people. The people (the office holders included) should be able not only to follow rules, but also to obey them, believe in them and share their legal experience in symbolically and emotional-imaginary appealing way. In that regard, constitutional semiosis is epistemological approach that transforms constitutional law from ‘game of rules and institutions’ into ‘game of codes and imaginaries’, at least to certain extent.

Thus, constitutional rules have to be transmitted in symbolically appealing way. They have to be able to grasp not just the mind, but also the heart and the soul of the members of the constitutionally framed socio-political community. Signification of values, rules, institutions and durable patterns of behaviour cannot be done only through constitutional text. It requires also recourse to other signification systems – visual and performative. Thus, the signification potential of art and architecture is usually mobilized for conveying constitutional and constitutionally relevant ideas, messages and range of signified objects.

Hence, constitution, constitutional law and constitutionalism are prone to textual, visual and performative signification. They contain range of important signifieds that require signification through constitutional text and texture. This is necessary because constitution and constitutional law are not sterile products of rational deliberation shaped in forms and procedures detached from imagination, beliefs, emotions and other factors of the socio-cultural context. Constitution is not artefact of pure rationality deprived of emotional and imaginary appeal. It is deeply embedded in collective imaginaries. Its perception, legitimacy and efficiency are to great extent dependent not only on rational cognition of its rules, but also on emotional perception of its imaginary content.

In a sense, the constitution is entrenched in the underground waters of collective imaginaries. It is stuck in the subterrain of the collective sub-conscious and unconscious. Constitutional ‘law-as-imagination’ is contained not so much in textual constitutionalism but in the dispersed constitutional attitudes of the people – phenomenon which I shall describe and define later in this book as cloud constitutionalism. In that regard, constitution and its core messages need to be signified and demonstrated through range of signifiers produced by what I shall call symbolic-imaginary, visual and performative constitutionalism.

This book addresses exactly the need, which has just been outlined above, to provide a theory of constitutional semiotics. It contains both theories and meta-theories which altogether form the theoretical foundations of a semiotic approach to constitution, constitutionalism and constitutional law.

The book is based on the following logic. Part I discusses some conceptual and methodological issues of paradigmatic importance for the whole book. Nevertheless, it does not exhaust the conceptual foundations of constitutional semiotics which unfold also in the subsequent parts.

The next three parts explore the different plains for signification of constitutional and constitutionally relevant meaning. Constitutional and constitutionally relevant meaning can be signified through text and texture, via linguistic forms, but also through art and architecture and via performance. On the basis of the difference of the signifiers and the particularities of the process of constitutional semiosis and the semiotic signification of meaning I am outlining several types of constitutionalism. These are the textual, symbolic-imaginary, visual and performative constitutionalism. In addition, I am also exploring other forms of constitutionalism which contribute for the proper understanding of the current standing of the research of the systems for signification of constitutional and constitutionally relevant meaning. These are the rational, normative-institutional, emotional, quantum and cloud constitutionalism.

Finally, the book devotes special attention to a specific semiotic meta-theory applicable to structured constitutional imaginaries. This is the theory of constitutional geometry supplemented also with short outline of a theory of constitutional algebra.

The book opens with a more general part devoted to some fundamental conceptual and methodological issues. It provides conceptual overview of the process of constitutional semiosis, explains the general structure of this process and engages with the paradigmatic issues of signification, signifiers and signifieds in constitutionalism and constitutional law. The book explains the peculiarities of constitutional semiotics from constitutionalist viewpoint without being preoccupied with methodological restraints entrenched in general semiotics. It explores the intellectual stretching of the constitution, constitutionalism and constitutional law between the imperatives of rationality, the need of emotional enchantment and the determinants of constitutional imaginaries and constitutional imagination. In that regard, constitutional semiotics is defined as intellectual power field allocated on the edge between textuality, normativity,

visuality and performance. It is conceived as intellectual paradigm with conceptual, methodological and pragmatic implications bridging the ideal, normative, factual, emotional and imaginary plains for unfolding of constitutionalism.

Constitutional semiotics is defined as both theory and meta-theory of constitutionalism and constitutional law. This is necessary conceptual delimitation enabling the provision of coherent and consistent theory of constitutional semiotics. On the basis of conceptual distinction between theory and meta-theory I am demonstrating which theories and meta-theories are necessary part of my general theory of constitutional semiotics. Such preliminary conceptual clarification is required also due to the fact that I am proposing several novel theories related to constitutionalism and constitutional law some of which play also the role of meta-theories. The most important of them are the theories of quantum constitutionalism, cloud constitutionalism, textual, visual, symbolic-imaginary, emotional, performative and normative-institutional constitutionalism. They are components of my general theory of constitutional semiotics but have also their own validity and autonomous role, substance and epistemic importance. Constitutional geometry is the most important meta-theory which I am launching in this book. Special part of the book is devoted to this meta-theory although I have outlined some of its features also in previous publications.

One of the intellectual epicentres of the first part of the book is the rationalist entrapment of Modernity and its repercussions for constitutionalism and constitutional law. While admitting the pivotal role of textual, rational and normative-institutional constitutionalism the book claims for reassessment of the importance and the role of what I call 'shadow constitutionalisms'. In fact, the whole book is an appeal for shifting the academic debate and the scientific interest to symbolic-imaginary, emotional, visual and performative constitutionalism in order to achieve better understanding of the symbolic and transcendental characteristics of constitution and constitutional law. Hence, the book is an invitation for reconceptualization of constitutionalism as multidiscursive phenomenon through the analytical lenses of semiotics.

The second part of the book explores textual constitutionalism and its role for constitutional semiotics. It defines the concept of textual constitutionalism and offers an account of constitutional communication perceived through the semiotic perspective of textual constitutionalism. The constitution is defined as discursive semiotic project that is structured around constitutional narratives, constitutional narrators and constitutional semiotic community. In that regard, the second part explores constitutional text and constitutional texture from semiotic perspective with

special emphasis on the concept of authoritative constitutional text and the role of open texture for constitutional semiotics.

The third part of the book is of pivotal importance for understanding constitutional semiotics as ‘game of constitutional imaginaries’. It offers theory and general typology of the symbolic-imaginary constitutionalism and explores its most important forms. After defining the concept of symbolic-imaginary constitutionalism, I am focusing on constitutional semiosis via symbolic-imaginary constitutionalism on the edge between the collective conscious, subconscious and unconscious. Furthermore, a general comparative typology of symbolic-imaginary constitutionalism is provided and systematized on the basis of what I shall call constitutional semiotic landscapes. Here the teleology and functionality of symbolic-imaginary constitutionalism as ‘game of constitutional semiotic imaginaries’ is thoroughly researched. The remaining chapters of part three explore the semiotic characteristics of constitutional codes, the normative ideologies and normative ideas and their role for symbolic-imaginary constitutionalism and constitutional semiotics and the semiotic role of constitutional myths and mythology.

The fourth part of the book is devoted to visual constitutionalism. It defines visual constitutionalism as post-modern semiotic concept and pays particular attention to official visual semiotics related to the constitutional embeddedness and constitutional relevance of official public visuals. Visual constitutionalism is explained as proper form of constitutionalism embedded in semiotic and socio-legal approaches. Special emphasis is put on visual constitutionalism and digital constitutional semiotics. More precisely, the ‘iconisation’, ‘emojification’ and ‘memefication’ as forms of signification of constitutionally relevant meaning are explored. Special chapters are devoted to visual constitutionalism in pop culture, pop art and architecture.

The final fifth part of the book contains the outline of novel, but important epistemic approach to constitutionalism and constitutional law. It offers detailed account of my theory of constitutional geometry while paying attention also to constitutional algebra as semiotic phenomenon. Constitutional geometry performs also the role of meta-theory of constitutional law in its capacity as semiotic paradigm. In that regard, constitutional geometry and constitutional algebra are presented as semiotic paradigms for ordering and explaining the constitution, constitutionalism and constitutional law. This part of the book is focused on the possibility of ordering and explaining constitutional order through mathematic metaphors. It explores the

semiotic role of structured constitutional imaginaries and delimits different aspects and forms of constitutional geometry.

Full, detailed and exhaustive exploration of constitutional semiotic is impossible to be done only in one book. This is not feasible due to space constraints. Also, it is not plausible due to reasons related to logic and coherency of argumentation. Hence, extensive research of the constitution, constitutionalism and constitutional law from the viewpoint of semiotics requires analysis accomplished in four main steps or stages materialized in range of subsequent publications. These steps are interconnected, but also autonomous.

The first research step consists in provision of theory of constitutional semiotics as new paradigm and novel approach to the constitution, constitutional law and constitutionalism. The current book is devoted exactly to this first step or stage of scientific analysis. This step should be the initial one from logical, conceptual and methodological perspective. A coherent theory of constitutional semiotics is a necessary prerequisite for the proper detailed exploring of different elements, aspects or issues of constitutional semiotics. Such theory has to offer the conceptual and methodological background for the construction of national, regional and comparative typologies of constitutional semiotic phenomena and for research of case studies. It provides the paradigmatic core, the thematic framework and the methodological guidance on the basis of which one can compare constitutional semiotics with other closely or remotely, explicitly or implicitly related approaches, theories and paradigms such as legal and general semiotics, constitutional psychology and sociology of constitutionalism and constitutional law, constitutional anthropology, constitutionalism and arts, constitutionalism and literature and the philosophy and theory of state and constitutional law.

The second step or stage of research that shall lead to extensive and detailed theory of constitutional semiotics concerns the outlining of the proximities and differences with the just mentioned related fields of knowledge. It includes analysis of the theoretical achievements in the general semiotics, legal semiotics and related spheres of knowledge such as law and arts, law and literature, constitutional anthropology including study of collective imaginaries and collective emotions addressing constitutional phenomena. This next step of research aims at allocating constitutional semiotics on the coordinate axis of the scientific approaches and paradigms which strive at exploring the signification of constitutional codes, figures and phenomena through range of signifiers (textual, visual, performative etc.) and the role of imagination, reason, emotions and

the collective subconscious and unconscious for the structuring and functioning of the constitutional order. These theories aim at exploring not only the socio-legal context and the socio-legal determinants of the outlook and performance of constitutions, but also the ways constitutional orders are represented in the collective reason, imaginaries and emotions and the shapes through which they get their durable imprints in the realms of the ideal and the imaginary .

This second stage of research has multiple challenges. One of them is the mushrooming of literature and scientific discourses which loosely belong to the semiotic approach to law. Another one is the impossibility of full extraction of constitutional semiotics from related fields of knowledge and the subsequent improbability for its entire emancipation as separate and entirely autonomous scientific discipline. Constitutional semiotics will always be embedded in general and legal semiotics and will be dependent from the scientific achievements of legal epistemology, constitutional and political anthropology and the sociological and psychological studies of law in general and the constitution and constitutional law in particular.

This intellectual dependence and partial autonomy of constitutional semiotics must not be conceived as a weakness, but rather as a strength. It allows the permanent enrichment of constitutional semiotics with novel theories, analytical approaches, discourses and methods. It gives to constitutional semiotics a role in the joint scientific endeavour for cognition of the signification systems in law and the sources, structure and modalities of collective legal imagination and imaginaries.

In the current context of post-modern fragmentation of social sciences and humanities such interdisciplinary approach and the renouncing of the strive at achievement of solipsistic and holistic scientific approaches is actually a necessity. Hence, constitutional semiotics is bound to be open, incomplete, partially autonomous branch of scientific knowledge dependent from intellectual, conceptual and methodological borrowings from other scientific disciplines and theories.

The relations of constitutional semiotics to other approaches, its distinctiveness, specific characteristics and commonality to related concepts is too important to be compressed to a single chapter in a book devoted to a general theory. Initially, I was planning to include such chapter in this book. Nevertheless, due to space constraints, concerns related to the coherency of argumentation and the admitting of the great importance of a more thorough and detailed research of the conceptual embeddedness of constitutional semiotics in related subjects belonging to social

sciences and humanities I will refrain from offering a detailed analysis here. Naturally, reference to such related spheres of research will be made on various places of the book, but this will be done in context and in line with the particular argumentations I will offer and not as a separate object of argumentation and assessment.

The third step consists in the accomplishment of comparative semiotic analysis of constitutionalism and constitutional law. Such analysis shall result in the establishment of comparative constitutional semiotic typologies. Constitutional semiotics may be very useful not only when applied to national constitutionalism and in a distinct constitutional order, but also if it is used for comparative research usually producing comparative typologies. In fact, the comparative research of the systems for signification of meaning, for demonstrating, visualizing and performing of constitutional imaginaries is close to inexistent. Thus, a comparative constitutional semiotics may allow us to understand how do different constitutional systems signify constitutional and constitutionally relevant meaning, which are the typical signifieds, which are main signifiers, how they are arranged and used, are there systems which are more prone to signification of constitutional phenomena and which are the rules on the basis of which ‘games of constitutional imaginaries’ and ‘games of constitutional codes’ are played.

Comparative constitutional semiotics promises to be an important analytical tool especially for the structured constitutional imaginaries, but also can be used for comparative assessment of the elements of symbolic-imaginary constitutionalism – constitutional codes, normative ideologies and ideas, constitutional myths and mythologies and constitutional utopias. It can be applied also to visual and performative constitutional semiotics. Comparative constitutional semiotics is applicable to all signification systems but is naturally focused on the signifiers provided by textual constitutionalism as traditionally predominant signification discourse.

Again, similarly to the previous analytical step, a coherent and detailed analysis of both constitutional semiotics and comparative constitutional semiotics is practically impossible to be accomplished in a single book. Naturally, the postulates, concepts, theories, meta-theories and the analytical conclusions which will be made here are also applicable to comparative constitutional semiotic research. In that regard, the theory of constitutional semiotics I am proposing here is applicable also in comparative perspective. Hence, my theory of constitutional semiotics is also a theory of comparative constitutional semiotics. Its key ideas and methodological and conceptual insights are applicable also in comparative perspective.

Nevertheless, the book will not offer extensive comparative research apart from the examples which are necessary in order to illustrate the thesis they concern. In parallel to reasons of space constraints important factor for avoiding a comparative bias of the analysis provided here is the fact that comparative research focuses on more or less concrete issues. The inclusion will expand the scope of the book and will obscure its theoretical core content, limit the consistency of argumentation and diminish the analytical appeal of the general theory of constitutional semiotics provided here.

The fourth analytical step devoted to constitutional semiotics is optional. It consists in providing of interesting and important case-studies. This is an effort that can be understood as a form or continuation of comparative research or in the semiotic analysis of the specific manifestations and instantiations of important semiotic phenomena in one or more systems for signification of meaning through signifiers belonging to textual, symbolic-imaginary, visual or performative constitutionalism. Naturally, such analysis has to be done as part of separate forms of scientific research – papers, studies, monographs etc. In this book I will focus only on limited number of case studies and will restrain my analysis to several concrete phenomena in order to avoid blurring of my general theoretical argumentation.

Hence, this book offers a holistic theory of constitutional semiotics. This theory can be used also in comparative constitutional law and with view to concrete case-studies. It also allows the semiotic research of concrete constitutional and constitutionally relevant phenomena signified in range of constitutional discourses. It is applicable to textual, normative-institutional, symbolic-imaginary, visual and performative constitutionalism.

Every reader when opening a book wants to know what he or she can learn from it. Which are the new ideas it proposes, how it engages in the existing scientific debate, whether it opens novel intellectual horizons and in case of positive answer – which are they. Hence, at the end of this brief introduction and before starting the substantial analysis I believe that I have to briefly summarize and outline the novel ideas, theories and concepts that this book claims to launch in the academic debate.

The book offers an original, insightful and complex analysis of the systems for signification of constitutional and constitutionally relevant meaning. It applies complex and combined methodological approach. The conceptual apparatus, methodology and analytical suggestions of general and legal semiotics are at the core of the analysis. However, I am using also insights from

critical legal studies, post-modern deconstructivist approaches to socio-political and constitutional phenomena, elements of legal epistemology, political anthropology and psychology. The analysis is conceptually influenced mainly by Jacques Derrida, Michel Foucault, Carl Gustav Jung, Jacques Lacan, Cornelius Castoriadis, Ferdinand de Saussure and Charles Peirce. I am directly or indirectly engaging in debates paradigmatically allocated in the spheres of theory of language, critical and deconstructivist studies, general semiotics, psychology, theory of knowledge, anthropology and epistemology etc.

Hence, I am not restraining my research to single conceptual paradigm or methodology, but I am using multitude of theoretical approaches, narratives and methodologies in order to establish a novel theory of constitutional semiotics. Naturally, the core ideas and methodological approaches are derived from general and legal semiotics. The above mentioned fields of knowledge, schools of thought and concrete authors, although inspirational for my work, are not followed blindly. In fact, the arguments they provide and the overall intellectual spirit and insights they offer are used by me in creative way as building blocks, clue, foundations or framing roof-top constructions in order to allow the establishment of autonomous theory of constitutional semiotics.

In that regard, I have to admit that my theory is neither monolithic nor fully and entirely semiotic. It is to an extent eclectic and multidiscursive due to the use of multitude of narratives. It is based on range of discourses and scientific narratives which are used to create an explanatory framework and tool-kit that may allow for better understanding the way constitutions ‘dream’, ‘remember’, ‘hope’, ‘fear’, ‘love’, ‘hate’ and ‘imagine’ through recourse to systems of grasping and engaging the collective imagination of the constitutionally framed socio-legal community.

The ultimate aim of this scientific endeavour is to expose the symbolic-imaginary aspect of the constitution, constitutional law and constitutionalism, to explain the different signification plains and tools available in textual, visual and performative constitutionalism and to raise the awareness of the need to understand the permutations of the symbolic, the imaginary and the real for constitutionalism and constitutional law. Since the main focus is devoted to signification of constitutional meaning via range of constitutional signifiers representing constitutional signifieds the book is genuinely semiotic. The predominance of the semiotic approach and its application on constitution, constitutional law and constitutionalism makes the book a research devoted to a theory of constitutional semiotics.

The book offers a range of theories that are framed by the general theory of constitutional semiotics. I am exploring several forms of constitutionalism with regard to the plain for signification of constitutional meaning, the signifiers, the signifieds and the peculiarities of the overall process of constitutional semiosis. These types of constitutionalism explored through the prism of constitutional semiotics are textual, symbolic-imaginary, visual and performative constitutionalism. Hence, I am proposing new typology of constitutionalism based on semiotic criteria and following the structure of the semiotic process. Thus, in conjunction and in parallel with my general theory of constitutional semiotics I am providing also focused analysis on the semiotic problems related to signifiers, signifieds and signification in text and texture, in arts and architecture, in containers of collective emotions and imaginaries and in constitutionally relevant performance.

The theory of constitutional semiotics I propose is grounded on several conceptual assumptions which are also a novelty in the academic debate. Some of them are structured as new forms of constitutionalism. These are the quantum constitutionalism and the cloud constitutionalism. Both quantum constitutionalism and cloud constitutionalism are used as theories explaining the symbolic potential and the multidirectional capacity of constitutional phenomena, in the former case, and the way constitutional imaginaries are organized, preserved and gain stability and continuity, in the latter case. At the same time, quantum constitutionalism and cloud constitutionalism are used also as methodological foundations for understanding the structure and teleology of constitutional order. They are theoretical explanatory paradigms aiming to organize and be used for explanation of theories related to constitutional semiosis. In that regard, quantum constitutionalism and cloud constitutionalism are also meta-theories of constitutional law applicable also in the sphere of constitutional semiotics.

The book devotes special attention to semiotic metaphors derived from natural sciences. It explores the semiotic potential of concepts such as constitutional sedimentation (D. Curtin), constitutional architecture, constitutional archaeology, constitutional geometry and constitutional algebra to serve as epistemic tools in the process of constitutional semiosis. The book contains extensive analysis also of the interconnectedness of constitutional law with arts and architecture. This is done in the context of the elaboration of my theory of visual constitutionalism. It has been already mentioned that special emphasis is put on constitutional geometry as both theory and meta-theory of constitutional semiotics.

One of the main claims of the book is that contemporary constitutionalism as product of Enlightenment and Modernity is overburdened with rationalism, institutionalism and textualism. Indeed, rationalism is one of the key normative ideologies of modern and Western constitutionalism. It is intellectual pillar that together with humanism predetermines the outlook of modern Western constitutional civilization. Constitutional law and the constitution are and must remain rational.

Moreover, constitutional rationality is possible to great extent due to the textual character of modern constitutions. The written and codified constitution is both great ideal and enormous achievement of Western Modernity which has later been transferred also to all of the states in the world. Hence, constitution and constitutional law have to keep their rational core and textual character.

Last but not least, the institutional structure of constitutional law is also precondition for its rationality. The systematic and well-ordered constitutional law is inevitably established through the institutional architecture. This is the reason why I have developed extensive analysis of three separate but also interrelated constitutional discourses which deserve to be defined as distinct forms of constitutionalism. These are the rational, textual and normative-institutional constitutionalism.

However, written textuality is not the only form for signification of constitutional meaning. Constitutional phenomena are signified also via art, architecture, official symbols, ceremonies and performance. They are represented in the individual and collective consciousness, sub-consciousness and unconsciousness via range of codes and signifiers belonging to the realm of symbolic-imaginary constitutionalism. Hence, the emotional, symbolic and imaginary aspect of the constitution, constitutionalism and constitutional law must not be neglected. The role of what I shall call ‘shadow constitutionalisms’ – the emotional, symbolic-imaginary, visual and performative constitutionalism – for representation of the rational, normative-institutional and ‘official’ formal-procedural part of constitutional law and thus for signification of constitutional meaning via instruments not just of textual, but also of visual and performative constitutionalism has to be thoroughly researched. These ‘shadow constitutionalisms’ deserve to be exposed and explored and this can be done most successfully through the instruments and methods and via the analytical prism of constitutional semiotics.

In that regard, this book has to be understood as an invitation. It is invitation to reconsider our formalist normative-institutional approach to constitutional law. It is an appeal to keep rationalism while getting rid of the excesses of rationalism which are themselves irrational. It is a claim that what matters in not just how law is or ought to be, but also how law is imagined, represented, felt and experienced in all plains for signification of constitutional and constitutionally relevant meaning. Last but not least, it is a demand to start exploring and explaining constitution and constitutional law as ‘game of codes’ and ‘game of imaginaries’ contained in text and texture, demonstrated through art, architecture and behaviour but also preserved in cloud constitutionalism in the shared beliefs of the members of the constitutionally framed socio-political community.

II. STUDIES in edited volumes, scientific journals etc.

2.1.Three Models for Ordering Constitutional Orders, in Pravni Zapisi, Year XIII, Nr. 2 (2022), ISSN 2406-1387, p. 361-387, (indexed in Scopus)

This study is devoted to the search of epistemic and normative order in times of global constitutional and international law disorder. The times of transitions in which we live and the unique situation of global constitutional Ernstfall (Schmitt) requires deconstruction of traditional and construction of novel constitutional concepts and models. This study offers three such models. These are the models of Westphalian, post-Westphalian and neo-Westphalian constitutionalism. These are models that possess both epistemic and normative capacity. Hence, they can serve both as analytical and explanatory matrix and as an ordering scheme for constitutional orders. The study provides detailed analysis of the characteristics of each of the three models. Special attention is devoted to the crisis of hierarchy (with its legal and socio-legal dimensions), the crisis of territoriality, the crisis of constitutional axiology, and the crisis of traditional and well-established constitutional concepts and identities.

2.2. Rule of Law and Democracy in Times of Transitory Constitutionalism, Constitutional Polycrisis and Emergency Constitutionalism: Towards a Global Algorithmic Technocracy? – in: Belov, M. (ed.) Rule of Law in Crisis: Constitutionalism in a State of Flux, Routledge, 2023, ISBN 9781032393858, p. 21-47.

This study is devoted to the impact of emergency constitutionalism and constitutional polycrisis on the rule of law and democracy in times of constitutional transitions. It explores the detrimental effects of the multiple crisis experienced by modern Western societies on their constitutional orders that produce democratic backsliding, fractures of rule of law and challenges to both established and semi-established liberal-democratic constitutionalism. Thus, it conceives rule of law in flux as a result of external and internal factors to the constitutional orders that produce emergency constitutionalism, transitory constitutionalism and constitutional polycrisis.

The study is structured around three key concepts that underline the analysis. These are the transitory constitutionalism, emergency constitutionalism and constitutional polycrisis. Hence, it aims at contributing to range of topical debates in contemporary constitutional theory allocated on the edge of constitutional transitology, constitutional theory of democracy and rule of law, and constitutional crisis management. The analysis polemically assesses the role of emergency, external and internal shocks on constitutional order and constitutional transition on the sustainment of efficient democracy and rule of law.

The study opens with an outline of the key constitutional queries, issues and dilemmas on the edge of transition from Westphalian to post-Westphalian and neo-Westphalian constitutionalism. It explores the determinants of pressure on democracy and rule of law in the context of tectonic shifts from national to post-national constitutionalism, from constitutionalism within to constitutionalism beyond statehood and from the prospects of global constitutionalism to the forthcoming experiments with supranational regionalism. The chapter contains a sketch of a novel concept - transitory constitutionalism – that should serve as paradigm for intellectual mastering of constitutional transitions

The study concludes with analysis of the trends towards global algorithmic technocracy that challenges democracy in the context of transition between Westphalian, post-Westphalian and neo-Westphalian constitutionalism. More precisely, the post-Westphalian and neo-Westphalian trends towards post-democracy are outlined with view to three groups of factors for transition towards technocracy. These are the global, technocratic and algorithmic challenges to democracy that contribute also to the development of rule of law in flux.

2.3. Structural Adjustments of the Bulgarian to the EU Constitutional Order: Between the Conditionality of Democracy in Transition and the Challenges of the Multilevel Constitutionalism of the EU. – in: Griller, S., L Papadopoulou and R. Puff (eds) National Constitutions and the EU Integration, Oxford, Hart, 2022, ISBN 9781509906741, p. 33-59.

This study analyses the effects that transition to democracy, introduction of the principle of open statehood, and European integration have had on the Bulgarian constitutional order. These three processes have been partially overlapping both substantively and temporally. They have changed profoundly the institutional design and the constitutional axiology of the Bulgarian constitutional system. They have also served as *stimuli* for profound structural reforms on normative and institutional levels. These reforms, however, were not always paralleled by massive changes in the constitutional and political culture and the ‘law in action’, as predetermined by the socio-legal context.

The analysis is structured in the following way. Section II briefly introduces the main characteristics of the Bulgarian constitutional system. It presents the Bulgarian hybrid parliamentarism, which resulted from internalising achievements of European constitutionalism and European constitutional civilisation as well as creatively rethinking lessons from the Bulgarian constitutional history. Special attention is devoted to key constitutional reforms and the Bulgarian constitutional culture. The latter is separately discussed in section III. There it is observed how that culture has been predetermined by the idea of ‘Europe’ as part of the normative ideology

formed throughout the process of modernisation via Europeanisation in Bulgaria since the 19th century.

Sections IV to VI focus on the European Union (EU) domain. Section IV presents the constitutional foundations of the Bulgarian EU membership. Special emphasis is put on the lack of direct democratic sanction for the EU membership and on the active and proactive role played by the Constitutional Court (BGCC) in paving the way for the EU integration of Bulgaria contrasted with the lack of engagement of the BGCC with judicial dialogue. The analysis continues with critical assessments of the substance, scope, intensity, and effects of the amendments related to the Bulgarian EU Membership which have been introduced in the 1991 Bulgarian Constitution (the Constitution). Attention is devoted also to the EU integration clause in the Constitution and the failure of that clause to clearly set out the relationship between the Bulgarian and the EU legal orders. The BGCC's stance on that relationship is also presented and criticised.

The effects of EU law on the Bulgarian legal order and the constitutional rules and practice on implementing EU law are the object of in-depth analysis. Section V focuses on the Bulgarian constitutional limits to EU integration and to the influence of the EU law on the Bulgarian legal order. They are qualified as being largely part of the 'missing constitution' in Bulgaria. This is due to the fact that the Constitution, the legislation and the jurisprudence of the BGCC do not provide a clear and explicit system of 'counter-limits' to EU law and EU integration. Section VI discusses constitutional rules and practice on implementing EU law. Section VII provides some conclusions regarding the influence of supranational, international, and comparative legal standards on the Bulgarian constitutionalism and constitutional design. The challenges flowing from Bulgaria's participation in forms of supranational constitutionalism are critically assessed and presented. Finally, suggestions are made with respect to future developments of the EU integration and their impact on the Bulgarian constitutional order.

2.4. Constitutional Nationalism and Constitutional Globalism on the edge of Westphalian and Post-Westphalian Constitutionalism: the Bulgarian Case, in: M Kalyviotou (ed.), Essays in Honour of Kostas G. Mavrias, P.N. Sakkoulas, Athens, 2022, Vol. I, ISBN 978-618-203-100-1, p. 221 – 251.

This study aims to address the inner tension between nationalism and globalism, nationalism and cosmopolitanism, closed and open statehood. These phenomena are perceived as entrenched preconditions for the constitutional dynamics at the beginning of the XXI century. The work commences with brief conceptual presentation of the current socio-political context in which this constitutional dynamics is unfolding. The relationship between nationalism and constitutionalism and between globalism and constitutionalism are presented, deconstructed and analyzed.

One of the main assumptions of the study is that we are currently witnessing structural shift in constitutional ideology and constitutional pragmatics with increasing influence also on the constitutional design. The turbulent transition from Westphalian to post-Westphalian constitutionalism¹ affects the durable phenomenon of constitutional nationalism. However, it has important repercussions also on constitutional globalism – phenomenon which has gained momentum during the last three decades.

The study combines conceptual analysis with a case study. Indeed, it is devoted to the scientific analysis of the institutional design and to the exposure of the tendencies of constitutional nationalism and constitutional globalism in the contemporary Bulgarian constitutional model. However, the exploration of the concrete details of the Bulgarian constitutional order with regard to these two phenomena is accomplished against the conceptual background and within problematic framework elaborated in advance. In other words, the analysis of the manifestations of nationalism and globalism (in conjunction with cosmopolitanism and open statehood) entrenched in, provided by or stemming out of the Bulgarian Constitution and constitutional order is preceded by clarification of these analytical concepts, their differentiation from similar phenomena and the classification of their specific subtypes.

Finally, some conclusions regarding the institutionalization of the above mentioned phenomena in the Bulgarian constitution and in the jurisprudence of the Constitutional Court are systematized. This typology of constitutional nationalism and constitutional globalism in Bulgaria may serve also some role in comparative constitutional law. This is due to the fact that it exposes important tendencies not only for the Central and Eastern European region, but also for the contemporary European constitutionalism in general. The analysis provided in this work may be regarded as contribution to the ongoing debate on the rise of illiberal democracies, constitutional

populism and neo-conservative nationalism as phenomena that have emerged in reaction to neo-liberal globalization, open statehood, multiculturalism and cosmopolitanism.

2.5. Mastering emergency situations: The activist role of the Bulgarian Constitutional Court in redefining the constitutional design of war, state of siege and state of emergency in Belov, M (ed.) Courts and Judicial Activism under Crisis Conditions: Policy Making in a Time of Illiberalism and Emergency Constitutionalism, Routledge, 2021, ISBN 978-1032060828, c. 171-194. (индексирана в Scopus)

This study explores the role of the Constitutional Court in emergency situations. It provides a case-study which is focused on Bulgaria and the activity of the Bulgarian Constitutional Court. There are several reasons for this choice of research object. The constitutional foundations of the emergency situations in Bulgaria are rather austere. The 1991 Bulgarian Constitution provides for war, state of siege or state of emergency, thus offering exhaustive official scheme of the valid alternatives to the constitutional normalcy. However, the constitutional approach is rather formal-procedural thus leaving space for interpretation and for further development of the constitutional text by the ordinary legislator or by the Constitutional Court.

Moreover, the Bulgarian Constitutional Court is rather activist. Indeed, it refrains from explicit engagement with judicial dialogue with international and supranational courts. Thus, it is accomplishing judicial self-restraint in matters related to supranational constitutionalism, global constitutionalism and global governance. In contrast, the Bulgarian Constitutional Court's standing towards domestic matters and in the domestic arena is activist. This is very much visible especially with regard to the Court's engagement in redrawing the scheme of institutional competences and separation of powers on national level. Thus, the Bulgarian Constitutional Court is key player in shaping and further developing the constitutional model of separation of powers. This practice is contravening the principles of popular sovereignty, democracy and separation of powers.

The focus of this work is on the activist engagement of the Bulgarian Constitutional Court in reshaping the constitutional competences of key state institutions via activist interpretation of

constitutional provisions related to emergency situations (war, state of siege, state of emergency) and to the institutional design of the national defense. In this study I am focusing on the role of the Court as quasi-constituent power reshaping the demarcation lines between the legislative and the executive power and redrawing the lines of competence between the Parliament and the Government.

The study starts with an outline of the constitutional model for crisis management provided by the 1991 Bulgarian Constitution. It offers structured information regarding the regimes for crisis management enshrined by the Bulgarian Constitution as instruments for mastering of emergency situations. It discusses the principle stance of the Bulgarian constitutional legislator on the conceptualization of the emergency, the permissible deviations from constitutional normalcy it provides, the tools for its mastering and their implied philosophy and institutional logic. In other words, the chapter offers a brief but informative critical account of the constitutional model for emergency situations management in Bulgaria. The analysis sheds light on the reason why there are no other emergency regimes provided by the 1991 Constitution.

The constitutional regime of crisis management, reflecting the original constitutional position on it, is contrasted with the provision of different emergency regimes in the ordinary legislation in Bulgaria. It is shown that the Parliament develops the constitutional framework for crisis management too extensively especially with view to the ‘extraordinary epidemic situation’ introduced with the amendment of the Health Act on the occasion of the outbreak of the Covid-19 pandemic.

Furthermore, the study focusses on the judicial activism of the Bulgarian Constitutional Court. The most important cases of judicial activism of the Bulgarian Constitutional Court, which powerfully further develops the constitution using its open texture, are briefly outlined. Thus, the immense power of the Court is demonstrated on the basis of this short but informative overview of its jurisprudence showing both its key role as strategic player mastering constitutional design and safeguarding institutional adjustment and power balancing and as key danger for the maintenance of the constitutionally enshrined model of separation of powers.

Special attention is devoted to the judicial activism of the Bulgarian Constitutional Court related to mastering of emergency situations. The activist stance of the Court regarding issues of war, state of siege, state of emergency and other – in fact unconstitutional – regimes of emergency measures such as the ‘extraordinary epidemic situation’ and the ‘state of disaster’, is researched in

a complex way. First, the case-law of the Bulgarian Constitutional Court related to military emergency situations and to the constitutional scheme for management of national defense issues is critically assessed. Second, the chapter devotes special attention to Decision № 10 of 2020 which concerns the health related emergency ('extraordinary epidemic situation') introduced through ordinary legislation via amendment of an act of Parliament. Third, the Court's policy towards both national defense related emergency situations and extraordinary epidemic situation is compared. This comparison sheds additional light on the judicial activism of the Bulgarian Constitutional Court in the sphere of constitutional emergency politics and leads to important conclusions.

2.6.Territory, Territoriality and Territorial Politics as Public Law Concepts in Belov, M. (ed.) Territorial Politics and Secession. Constitutional and International Law Dimensions, Palgrave, 2021, ISBN 978-3030644017, p. 15-45.

This work aims at exploring the role of territory and territoriality in public law. It clarifies and systematizes the role and features of territory, territoriality and territorial politics in constitutional and international law. The work offers critical assessment of the conceptualization of territoriality under the framing paradigms of Westphalian, post-Westphalian and neo-Westphalian constitutionalism.

This work aims at exploring the role of territory and territoriality in public law with special emphasis on constitutional and to lesser extent – on international law. The work is focusing on territory and territoriality as fundamental paradigms conceptually framing the subsequent discourses on federalism, devolution, secession, direct democratic self-determination, territorial dispute resolution, and humanitarian intervention.

The work opens with clarification and systematization of the different aspects of territory and their reflection in the legal order and in the intellectual discourse on public law consisting of the doctrine and the constitutional anthropology of the socio-legal communities. Territory is conceptualized as phenomenon with three aspects – empirical (factual), normative-institutional and imaginary-conceptual. The third aspect of territory is defined as separate concept, namely territoriality. Thus, the analysis takes also into account the semiotic importance of the relationship

between territory and territoriality with its implications for understanding or misunderstanding, constructing, deconstructing and reconstructing of constitutional and international territorial politics.

Special attention is devoted to the crisis of territoriality experienced in recent decades but also to the re-emergence of territoriality during the trend towards re-nationalization which became visible in the context of the COVID-19 pandemic. The work provides an account of the constitutional importance of territorial politics in the age of globalization and digitalization. It discusses the impact of these phenomena on territoriality of power and its constitutional and international law implications. The work defines the concept of territorial politics and provides systematization of the main tools for territorial policy-making.

2.7. Post-human Constitutionalism? A Critical Defence of Anthropocentric and Humanist Traditions in Algorithmic Society in Belov, M. (ed.) The IT Revolution and its Impact on State, Constitutionalism and Public Law, Oxford, Hart, 2021, ISBN 9781509940875, p. 15-41

This work is devoted to humanism as key normative ideology of constitutionalism. It critically explores post-human constitutionalism as integral and composite phenomenon challenging the traditional humanist constitutionalism. The focus of the work is on the impact of IT revolution on humanism as constitutional ideology. Thus, special attention is devoted to algorithmic constitution and algorithmic constitutionalism as specific challenge to humanist constitutionalism in the age of AI and IT revolution.

Central aim of this work is to critically reassess and subsequently confirm the concept of subjectivity in constitutional law which is directly bound to another issue of delimitation and setting of conceptual boundaries. There are several conceptual boundaries which are challenged by post-humanism. These are the boundaries between entitlement to rights or being object of protection, between being object or subject of constitutional ontology, teleology and axiology and between humanity, animality and technicity. The work critically reassesses the need to set clear delimitation between subject and object of law. It questions the need to reconceptualise this

distinction and transform it into a scale of nuanced subjectivity based on a range of upgrading and augmenting subjectivities and identities. The analysis focusses on the question whether the ongoing IT revolution and the moral – post-human and transhuman – turn, which we are currently experiencing, will transform the problem of boundaries into a problem of scale.

The work starts with an outline of the concept of humanist constitutionalism. It explores the elements of humanism as central normative ideology of modern Western constitutionalism. The emergence and development of humanism is briefly summarized. The core assumptions of humanism are presented. Moreover, the main projections of humanism in constitutional law are enlisted and briefly explained. This is due to the fact, that this work is focused on humanism and post-humanism as normative ideologies of constitutionalism and constitutional law and not as general philosophical paradigms.

The analysis continues with the different functions of humanism in constitutional law. Humanism is understood as frame-setting paradigm determining important borders in constitutionalism. It is also conceived as central normative ideology of constitutionalism deeply rooted in constitutional ontology, teleology and axiology.

The work briefly systematizes the main challenges to humanism. It outlines conceptual philosophical challenges, challenges stemming out of authoritarian regimes based on the concept of order instead of humanism, and challenges coming from animal law perspective. However, the main attention is devoted to challenges produced by the IT revolution, and especially by algorithmic constitutionalism. Post-humanism is understood as both general threat to humanism and as summary of several distinct challenges to humanism.

2.8. The Role of Fear Politics in Global Constitutional ‘Ernstfall’: Images of Fear under COVID-19 Health Paternalism in Belov, M. (ed.) Populist Constitutionalism and Illiberal Democracies. Between Constitutional Imagination, Normative Entrenchment and Political Reality, Cambridge, Intersentia, 2021, ISBN 978-1839700606, p. 187-221

This work is defining the concept and features of COVID-19 constitutionalism. It is exploring the impact of COVID-19 on constitutionalism, constitutional principles, and human rights. Special attention is devoted to the impact of emergency and pandemic constitutionalism on rule of law, democracy, separation of powers and parliamentarism. The focus of the analysis is on fear and fear politics in constitutional law. The work explores the personalization of fear and the subject of fear politics, the messages of fear and the content of fear politics, the places of stigma and the locus of fear politics. The interrelation between populism, illiberalism and the reformulation of normalcy is explored. The work is raising the question whether the stigmatization and war rhetoric is part of the 'new normal'. Finally, the work is raising the issue of the emergence of the new paternalistic state – 'the health Leviathan'.

2.9.Bulgaria: EMU Integration and the Bulgarian Constitution: 'Missing Constitution' or EU Friendliness and Open Statehood Masquerading Implicit Sovereignist Strategies in the Context of Multilevel Constitutional Games? in Griller, S., E. Lentsch (eds.) EMU Integration and Member States' Constitutions, Oxford, Hart, 2021, ISBN 9781509935789, p. 75-97

This work is devoted to the constitutional foundations of the Bulgarian membership in the EMU. It systematically demonstrates the overtly pro-European stance of the Bulgarian Constitution existing in parallel to partially concealed nationalist protectionism of the supremacy of the 1991 Constitution and the control of the Bulgarian political elite over the crucial points of intersection between the domestic and the EU constitutional order.

The 1991 Constitution is defined as EU friendly, but EMU insensitive. The EMU insensitiveness of both the 1991 Constitution and the whole Bulgarian constitutional order consists in the rather austere, laconic or even missing provisions on the EMU. Indeed, it would not be an exaggeration to suggest that the EMU is almost part of the 'missing constitution' in Bulgaria. In fact, the constitutional standing of the EMU is fully covered and subordinated to the general rules concerning the Bulgarian membership in the EU. This is due to the fact that Bulgaria is not member of the Eurozone. Moreover, it has not experienced severe troubles during the financial crisis and

has not been subjected to austerity measures inducing and triggering either constitutional or massive legal reform. This is the reason for the lack of proper constitutionalist discussion on the constitutional implications of the Bulgarian EMU membership and for the inexistence of case law of the Constitutional Court or the two supreme courts – the Supreme Administrative Court and the Supreme Court of Cassation, on EMU issues.

That is why, the EMU issues in the Bulgarian constitutional order are conceptualized in the work through an emphasis on the point of intersection of three phenomena which are somehow related to the EMU but do not coincide with it. These are the constitutional foundations of the Bulgarian EU membership, the Bulgarian financial constitution and the strategic and tactical use of the EU as bearer of normative ideals and normative ideas with reformist potential by the Bulgarian political elite.

There are two main aspects of the Bulgarian EMU membership which may be interesting from comparative constitutional point of view. First, Bulgaria is a relatively rare example of successful monetary board, which has been introduced as a result of deliberate political decision to achieve geopolitical and macroeconomic stability at the price of entrenched moderate poverty. The future Eurozone membership of Bulgaria is analyzed through the prism of the monetary board heritage. Second, the EU integration in general and the potential Bulgarian Eurozone membership are key strategies for democratization and modernization of Bulgaria. They are also key strategies for integration of the Bulgarian elite in the emergent schemes of global constitutionalism and global governance.

2.10. The Constitutional Court as Human Rights Court? The Current Standing of the System for Access to the Constitutional Court of the Republic of Bulgaria with View to Human Rights Protection and Suggestions for Its Reform – in: Valchev, D., M. Belov (eds) Rule of Law in Bulgaria. Topical Issues in the Sphere of Constitutional Justice and the Judiciary. Sofia, ‘St. Kliment Ohridski’ University Press, 2021, p. 56-99.

(Конституционният съд като съд по правата на човека? Състояние на системата за достъп до Конституционния съд на Република България във връзка със защита на правата на човека и предложения за нейната реформа – във: Вълчев, Д., М. Белов (съст.) Правовата държава в България. Актуални проблеми в областта на конституционното правосъдие и съдебната власт. С, УИ „Св. Климент Охридски“, 2021 г. ISBN 978-954-07-5206-8, с. 56-99)

This study explores the Constitutional Court as human rights court. It is continuation of the debate on the instruments for human rights related access to the Bulgarian Constitutional Court and the suggestions for their improvement. The work is based on analysis of the case-law of the Bulgarian Constitutional Court adopted in the last 30 years after its establishment. It outlines the projection of its institutional parameters in the empirical, jurisprudential, socio-legal discourses and makes suggestions for constitutional reform.

The analysis allocates the Constitutional Court in the sphere of tension of two of its institutional prototypes. These are the analytical prototypes of the Constitutional Court as state court and human rights court. These analytical roles are well known in comparative constitutionalism and the theory of constitutional law. They are useful as organizational models for constitutional analysis and allow for the outlining of tendencies of functioning of constitutional jurisdictions.

The analysis demonstrates that the Bulgarian Constitutional Court clearly belongs to the ‘state court’ prototype, whereas its capacity as human rights court is asymmetrically incomparably less developed. The main reason is the rather restrictive system for access to the Constitutional Court in terms of human rights protection.

The constitutional law restrains not only the direct but also the indirect access to the Constitutional Court irrespectively of the reforms that have been accomplished that allow the ombudsman and the Supreme Bar Council to approach the court with human rights defense claims. The law restrains even the access of courts to the Constitutional Court with the exception of the two supreme courts.

There are multiple issues stemming out of this rather restricted access to constitutional justice related to the role of the Constitutional Court as element of rule of law and safeguard of

human rights. That is why, several suggestions for improvement of the system for access to the Court on human rights related issues are made. The study also systematizes the existing tools for access to the Court with view to human rights protection and outlines the main functions and competences of the system for human rights related access to the Court.

2.11. The Debate on the Instruments for Human Rights Protection in front of the Constitutional Court in Bulgaria in the Period 1989-2020 (co-authored with Maria Dimitrova) - in: Valchev, D., M. Belov (eds) Rule of Law in Bulgaria. Topical Issues in the Sphere of Constitutional Justice and the Judiciary. Sofia, ‘St. Kliment Ohridski’ University Press, 2021, p. 17-56.

(Дебатът върху способите за защита на правата на човека пред Конституционния съд в България в периода 1989-2020 г. (в съавторство с Мария Димитрова) – във: Вълчев, Д., М. Белов (съст.) Правовата държава в България. Актуални проблеми в областта на конституционното правосъдие и съдебната власт. С, УИ „Св. Климент Охридски“, 2021 г. ISBN 978-954-07-5206-8, с. 17-56)

This work is devoted to the debates for access to human rights defense via constitutional justice in Bulgaria. The analysis is focused on the 30 years period of post-communist constitutional development. It encompasses three sub-periods – the debates in the VII Grand National Assembly, the debate in the pre-accession period (1991–2007) and the debate in the context of the Bulgarian EU membership (2007–2020).

The analysis is focused on two main discourses – the constitutional-political and the theoretical. The debates and the arguments in favor or against the introduction of constitutional complaint, action popularis, approaching of the Constitutional Court by non-judicial state institutions, the widening of the access of the courts to the Constitutional Court are explored.

The analysis rests mainly upon comparative-historic and socio-legal methodology. The conclusions are made on the basis of historical materials and scientific works devoted to the topic.

The main aim of the study is to outline parameters of the debate on the access to constitutional justice related to human rights protection in the Bulgarian scientific and political discourse. The main issues of the debate are outlined. The tendencies and achievements are critically assessed and allocated in the socio-legal context in which they are embedded. This study is not just chronologically tracing down the strands of the debate. It also critically deconstructs the debate and outlines its main features that predetermine also the current standing of the Constitutional Court in its capacity as human rights court and its function for protection of human rights.

2.12. The Constitutional Court of the Republic of Bulgaria as Law Maker in Florczak-Wator, M. (ed.) Judicial Law-Making in European Constitutional Courts, Oxford, Routledge, 2020 (в съавторство с Александър Цеков), ISBN 9781032187990, p. 91-111 (indexed in Scopus)

This work outlines the history, constitutional status, structure, and competences of the Bulgarian Constitutional Court. The functioning of the Bulgarian Constitutional Court as a law-maker is analyzed against a clear conceptual background and within a tied conceptual framework. The quasi-legislative activity of the Constitutional Court is explored on the basis of the concepts of ‘negative’ and ‘positive’ legislator’. Special attention is devoted to the competence of the Bulgarian Constitutional Court for abstract interpretation of the constitution and the self-ascertained competence of the Court to ‘revive’ abolished acts of Parliament or their particular provisions. The acceptance of the quasi-legislative activity of the Constitutional Court by the citizens, the courts, and the constitutional theory is also explored.

The study provides an analysis of the use of arguments stemming out of the motives of the Constitutional Court’s decisions by the other Bulgarian courts. Last but not least, the tension between rule of law, democracy, and separation of powers, and between different elements of rule

of law, which is produced by the quasi-legislative activity of the Constitutional Court, is critically assessed.

The study has the following structure. It starts with brief outline of the status of the Constitutional Court in the Bulgarian constitutional system. Furthermore, it presents the main features of the Constitutional Court as negative statutory and negative constitutional legislator as well as alternative positive legislator.

2.13. Judicial Dialogue - Westphalian or post-Westphalian Constitutional Phenomenon? In: Belov, M. (ed.) Judicial Dialogue, The Hague, Eleven, 2019, ISBN-10:9462369631, p. 25-51

This study is structured around one central research question: Is the judicial dialogue a Westphalian or post-Westphalian constitutional concept? The main assumption underlying the analysis is that we are experiencing a clash between Westphalian and post-Westphalian constitutionalism which are two phases of modern constitutional development providing for different organizing and explanatory schemes for the constitutional order. The work claims that judicial dialogue is among the few post-Westphalian constitutional concepts which might help us to better understand and structure the constitutional (dis)order in the age of constitutional pluralism.

Proving the post-Westphalian nature of judicial dialogue is accomplished in several analytical steps. Initially, the concepts of Westphalian and post-Westphalian constitutionalism are presented. This is done by outlining the main elements of these two concepts which are consequently compared with each other. Furthermore, judicial dialogue is presented as a transformative device for the role of courts in the course of transition from Westphalian to early post-Westphalian constitutionalism. Finally, the relationship between the judicial dialogue and key Westphalian and post-Westphalian concepts is exposed. The tension between judicial dialogue and sovereignty and constitutional supremacy as central organizing elements of the Westphalian constitutionalism and also with democracy and separation of powers is used as the central argument for its post-Westphalian nature.

2.14. Global Rule of Law instead of Global Democracy? Legitimacy of Global Judicial Empire on the Edge between Westphalian and post-Westphalian Constitutionalism. In: Belov, M. (ed.) The Role of Courts in Contemporary Legal Orders, The Hague, Eleven, 2019, ISBN 978-9462369207, p. 99-133

This study is devoted to the legitimacy of global judicial empire on the edge between Westphalian and post-Westphalian Constitutionalism. Its main aim is to engage in the ongoing discussion regarding the legitimacy of international and supranational courts in post-Westphalian global constitutionalism. The research is suggesting that international and supranational courts possess weak democratic legitimacy achieved in a very indirect and complicated way. Hence, their legitimacy cannot be directly derived from democracy. It stems out of systemic reasons related to rule of law and is based on universal values and systemic justification of technocratic governance.

The work outlines the different concepts, classifications and discourses on the democratic legitimacy of international and supranational courts. It systematizes the types of legitimacy potentially available for the international and supranational courts and explains central concepts used in the analysis such as Westphalian constitutionalism, post-Westphalian constitutionalism and global judicial empire. The work explores also the entrenched normative expectations and the legitimacy of international and supranational courts. It presents different strategies for legitimation of international and supranational courts on the basis of constitutional principles.

The central claim of this work is that legitimacy of international and supranational courts cannot be achieved via recourse to Westphalian concepts of democracy and sovereignty. It should be based on international and global rule of law and through the courts' engagement in promotion of international and supranational separation of powers.

2.15. Constitutional Courts as Ultimate Players in Multilevel Constituent Power Games: the Bulgarian Case. In: Belov, M. (ed.) Courts, Politics and Constitutional

Law. Judicialization of Politics and Politicization of the Judiciary. Abingdon, Routledge, 2019, ISBN 9781032087214, p. 152-173

This study presents the different roles simultaneously played by the constitutional courts which make them ultimate players in multilevel constituent power games. The constitutional courts are gatekeepers of the bridge between the constitutionalism ‘within’ and ‘beyond statehood’. They are safeguards, promoters or limitations of constitutional nationalism, constitutional internationalism, constitutional supranationalism and constitutional globalism. Last but not least, they are mediators of the participation of the member states in the European Union.

The work commences with research on the impact of the transfer of constitutional competences to the EU as precursor for the increasing role of domestic constitutional courts. Furthermore, I am defining the concept of ‘multilevel constituent power game’. The constitutional courts are exposed as gatekeepers of the bridge between national, international and supranational constitutionalism which allows them to engage in the redefinition of the rules of the multilevel constitutional game thus entering in the domain of the constituent power.

I am demonstrating my general claim that the EU integration makes the constitutional courts insurmountable factors on the edge between constitutionalism ‘within’ and ‘beyond’ statehood and on the border between constituent and constituted power on the basis of a case study of the Bulgarian constitutional system. I am showing that a rigid or semi-rigid constitution in the context of the European integration actually fosters the standing of the constitutional court as ultimate player in multilevel constituent power games.

I am showing that the Bulgarian constitutional court is engaging in ‘multilevel constituent power games’. They are related to activist interpretation of the 1991 Constitution, redrawing of the demarcation lines between constituent and constituted powers, paving the way for transfer of sovereignty or, vice versa, for implicit and hidden domestic constitutional protectionism and nationalism. Such engagement of the Bulgarian constitutional court in constitutional politics seems to go against the initial idea of the founding fathers and mothers of the 1991 Constitution for establishment of moderately rigid constitution and for drawing clear distinction between

constituent and constituted powers. The Bulgarian constitutional court has established itself as the gatekeeper of the bridge between the EU and the Bulgarian constitutional orders.

I am coming to the conclusion that stringent amendment procedures for domestic constitutional change enhance the role of domestic constitutional courts as players in constituent power games in the context of the EU multilevel constitutionalism. In the light of the Bulgarian case it is highly questionable whether rigid constitutions really protect sovereignty or foster alternative ways for amendment and even surpassing the restraints to EU integration imposed by the domestic constitution.

Another important conclusion is that the open texture of the 1991 Constitution, the fuzziness of the EU integration clause, the lack of clear and coherent concept underlying the constitutional foundations of the Bulgarian EU membership and the already established tradition of judicial activism and jurisprudential virtual amendment of the Constitution make the Bulgarian constitutional court ultimate player in multilevel constituent power games.

2.16. The Bulgarian Constitutional Order, Supranational Constitutionalism and European Governance, in: Albi, A., S. Bardutzky (eds.) National Constitutions in European and Global Governance: Democracy, Rights, the Rule of Law National Reports, The Hague: TMC Asser Press, 2019 (co-authored with Evgeni Tanchev) ISBN 978-94-6265-272-9, p. 1097-1139

The study explores the adjustment of the Bulgarian constitutional order to the multilevel constitutionalism of the EU. It assesses the rather unique experience of Bulgarian order being integrated in multilevel power schemes that is unprecedented in Bulgarian constitutional history.

The research commences with outline of the Bulgarian constitutional culture. It defines the nature of the current Bulgarian Constitution and explores the current Bulgarian legal and constitutional culture as a mixture of continental European, post-Soviet and, more recently, US influences.

Furthermore the study outlines the amendments of the 1991 Constitution in relation to the European Union. The reasons for and the role of EU related constitutional amendments are explored. The study identifies the paradox that while minor domestic changes need to pass strict constitutional amendment hurdles, the transfer of constitutional powers to the EU can be done by the easier procedure for ratification of treaties.

The work continues with conceptualizing sovereignty and the limits to the transfer of powers. It explores the Bulgarian EU integration clause and the stance of the Bulgarian Constitutional Court on transfer of constitutional competences to the EU.

Special attention is devoted to the democratic control, accountability and oversight on EU matters. The study outlines the competence of the National Assembly to participate in EU policy-making. It critically assesses the parliamentary control over the activity of the Council of Ministers on EU issues.

Furthermore the study explores constitutional rights, the rule of law and EU law. It outlines the position of constitutional rights and the rule of law in the constitution. It analyses the balancing of fundamental rights and economic freedoms in EU law and devotes special attention to the relationship between constitutional rights, the European arrest warrant and EU criminal law. The EU Data Retention Directive and its impact on constitutional rights is also analyzed.

Separate part of the study offers analysis of the constitutional issues in global governance. More precisely, the constitutional rules on international organizations and the ratification of treaties, the position of international law in national law, and the democratic control and judicial review on international and supranational matters are presented.

2.17. Humanism and rationalism as fundamental normative ideologies of constitutionalism – in: Novkirishka, M., M. Belov, D. Nachev (eds) Scientific Conference ‘Human Rights – 70 years after the adoption of the Universal Declaration of Human Rights’, 2019, ISBN 978-954-07-4779-8, p. 69-90

This study presents the humanism and the rationalism as key normative ideologies of constitutionalism. It starts with a definition of the concept of normative ideology. This definition

is embedded in broader discussion on normativity and normative regulators in constitutional law. One of the main thesis is that normative ideologies and normative ideas are part of the normativity of law. Another important message is that normative ideologies and ideas are performing binding function between the ideal, the legal and the factual constitution. The study outlines and critically assesses the main approaches to normative regulators in constitutional law in general and to normative ideologies and ideas in particular.

Furthermore the study defines humanism and rationalism as key normative ideologies of modern Western constitutionalism. It shows that although these are normative ideologies of the Global West and Global North, they are transferred also to other socio-legal contexts. The research outlines the main features of humanism and the rationalism as key normative ideologies of constitutionalism.

The work finishes with critical assessment of the question whether a non-rational, non-human and post-human constitutionalism is possible. Thus, it serves as critical acclaim of these normative ideologies of Western Modernity that are of pivotal importance for modern constitutionalism.

2.18. The Challenges to Westphalian Constitutional Geometry in the Age of Supranational Constitutionalism, Global Governance and Information Revolution. In: Belov, M. (ed.) Global Constitutionalism and Its Challenges to Westphalian Constitutional Law. Oxford: Hart publ., 2018, ISBN 9781509914906, p. 13-55

This study aims at clarifying the analytical concept of constitutional geometry, explaining the constitutional geometry of the Westphalian statehood and demonstrating the evolution of the Westphalian constitutional geometry of the constitutional nation state to the post-Westphalian constitutional geometry of the supranational and global constitutional law in the time of globalization and information revolution. The work reflects on the challenges to constitutional semiotics produced by the current early post-Westphalian situation.

The first part of the study is devoted to defining and explaining the concept of constitutional geometry. Constitutional geometry is explained as semiotic phenomenon that has to serve as explanatory and ordering paradigm.

The second part of the work presents the constitutional geometry of the Modernity, the reasons for its emergence in that concrete design and outlook and its most important structures, shapes and forms. It explains that Westphalian constitutional geometry is predominantly organized in hierarchies and pyramids. It rarely uses circles and networks as analytical matrixes for description and representation of institutional, normative or power relations. Nevertheless the network and the circle regained their explanatory and normative importance only with the development of the international legal order in the second half of the XX century and with the pluralization and constitutionalization of that order at the end of the XX and the beginning of the XXI century.

Westphalian constitutionalism has additionally reinforced the hierarchy as an instrument for national unification, centralized political domination and rational government. The establishment of efficient central government required by necessity the hierarchy as universal ordering model. One important but not immediately obvious aspect of the political, administrative, legal and constitutional modernization resulted in 'hierarchization'. The latter consisted in the introduction of the hierarchy as universal ordering code and of the pyramid as key matrix for visualization of the structure of the public order. The constitutional entrenchment of the hierarchy led to the establishment of the pyramid as the central form of the modern constitutional geometry.

The third part of my paper concerns the post-Westphalian challenges of supranational constitutionalism, global governance and information revolution to the constitutional geometry of the Westphalian constitutional law. It demonstrates that there is an increasing dysfunctionality of the analytical shapes of the Westphalian constitutional geometry in the early post-Westphalian context which is caused by several complex but to large extent objective factors related to the supranational and global constitutionalism, the global governance, the globalization and the information revolution. They produce structural changes in the ordering and organizing schemes of the public power and in its constitutional design and start to change the constitutional geometry of the modern statehood.

My key thesis is that the hierarchy and pyramid are challenged, partially dismantled and replaced by the network and the circle as explanatory and ordering schemes of the constitutional epistemology and constitutional semiotics. Thus, the objective processes of globalization and information revolution are producing structural changes in the Westphalian constitutional geometry and are fostering the emergence of new visual and normative world of the post-Westphalian constitutional geometry. I am providing critical assessment of the leading constitutional paradigms related to global constitutionalism, e.g. multilevel constitutionalism and constitutional pluralism, from the viewpoint of the constitutional geometry.

III. SCIENTIFIC PAPERS

3.1. Constitutional Foundations of Peace and Discontent in: Belov, M. (ed.) Peace, Discontent and Constitutional Law. Challenges to Constitutional Order and Democracy, Routledge, 2021, ISBN 978-0367539702, p. 15-30. (indexed in Scopus)

In this work I am exploring the constitutional framework for democratic peace, co-existence, discontent, and disobedience. I am discussing some of the conceptual issues related to the constitutional foundations of order and disorder viewed through the prism of peace and discontent. The work starts with explanation of the ordering function of the constitution. Then, I am offering an outline of the foundational role of constitutional conflict and constitutional consensus for the liberal-democratic constitutionalism. Furthermore, I am providing an epistemological account of the constitutional models of peace and discontent. Finally, I am exploring the conceptual structure of the constitutional models of peace and discontent. Thus, I am offering a systematic outline of the main constitutional models of peace and discontent. I am presenting the constitutional strategies and models for safeguarding of obedience and trust as fundamental prerequisites for promotion of peaceful political co-existence and constitutional

order. These strategies are subsumed under the overall constitutional models for maintenance of peace and discontent.

The paper starts with an outline of the ordering function of the constitution. Then it explores the foundational role of constitutional conflict and constitutional consensus for the liberal-democratic constitutionalism. Special emphasis is put on the epistemology of the constitutional models for peace and discontent, on their nature, structure, and essential elements.

3.2. Constitutional memories: how do constitutions cope with constitutional past in Belov, M., A. Abat Ninet (eds.) Revolution, Transition, Memory, and Oblivion. Reflections on Constitutional Change, Oxford, Edward Elgar, 2020, ISBN 978-1800370524, p.107-126 (indexed in Scopus)

This work deals with the phenomenon of constitutional memories as element of memory politics encoded in constitutionalism and constitutional law. It explores constitutional memories and constitutional oblivion as constitutional and political strategies for dealing with the past. The past is considered as powerful source of constitutional imagination producing constitutional memories and taboos and resulting in semiotic representations, significations and codes.

The study outlines the constitutional relevance and the constitutional shapes of the past. It explores how constitutions cope with the past by virtue of constitutional memory politics. The chapter systematizes the constitutional functions of the past. It defines the concepts of constitutional memories, and the reflexivity and reactivity of constitutions.

The aim of the research is to demonstrate that time in general and the past in particular are not extra-legal, meta-legal or paralegal phenomena. The constitutional past is presented as holistic concept with existential and paradigmatic importance for constitutionalism and constitutional law. The role of the past as strategic resource powering constitutional imagination is demonstrated. Thus, the past is defined as an important plain of constitutional imagination and thus, as key object of symbolic-imaginary constitutionalism.

3.3. Legislation in Bulgaria, in: Xanthaki, H., U. Karpen (eds.) Legislation in Europe. A Country by Country Guide, Oxford, Hart, 2020, ISBN 978-1509924714, p. 69-86

This study explores the legisprudence and the legislative process in Bulgaria. It commences with short review of the legislative power and legisprudence in the history of Bulgarian constitutionalism. Furthermore, it explores the system of sources of law in Bulgaria, their hierarchy, types and mutual relations. Special attention is devoted to the following issues: What is the status of the EU law in the Bulgarian legal order? Can the courts – the Constitutional Court, the Supreme Administrative Court, the Supreme Court of Cassation and the ordinary courts – adopt sources of law? What is the hierarchical standing of the case law of the ECtHR and the CJEU?

Furthermore the work explores the organization of the legislative process in Bulgaria. It explores the phases of the legislative process, the participation of different institutions in it as well as the direct democratic means for participation in the legislative process. Hence, the study includes both representative tools for initiation and adoption of legislation, but also the citizens' participation in the legislative process.

Special attention is devoted to the substantial legisprudence, It is related to the development of the legislative policy and the legislative intention. The study explores the principle reasons and factors for legislative reforms. It analyses also the legislative technics as well as the formal legisprudence.

The work explores also the monitoring and evaluation of the law in view of its quality: ex ante and ex post regulatory impact assessment and the impact of European legislation. The accent is put on the regulatory impact assessment requirements stemming from the Normative Acts Act as well as the on the public consultations. The study presents also issues related to legislative drafting and training the lawyers drafting legislation.

3.4. Constitutional Identity – Westphalian Reflection of the Constitutional Heritage of the Nation State or Post-Westphalian Alternative to Sovereignty in the Context of Supranational Constitutionalism? in: Mercescu, A. (ed)

Constitutional Identities in Central and Eastern Europe. Frankfurt am Main, Peter Lang, 2022, ISBN 978-3-631-80796-5, p. 73-91 (indexed in Scopus)

This study provides an analysis of constitutional identity conceptualized as both Westphalian and post-Westphalian phenomenon. Initially, the concepts of Westphalian and post-Westphalian constitutionalism are briefly explored and presented. Furthermore, the work analyses the chameleonic character of constitutional identity as concept which has its roots in traditional Western constitutionalism, but rather different projections in the emerging post-Westphalian age of constitutionalism. The role of constitutional identity in the context of transition from Westphalian to post-Westphalian constitutionalism is explored.

The study comes to the conclusion that the post-Westphalian discourse on constitutional identity differs from the Westphalian because it exposes the autonomous meaning of the constitutional identity different from other related concepts and phenomena and provides for new functionality of the concept putting the emphasis on its role of gatekeeper on the border between national, international and supranational law and as safeguard for the constitutive constitutional core of national constitutionalism in the context of constitutional pluralism.

The work explores the tension between the Westphalian past and the post-Westphalian future of constitutional identity. It shows the provenance of constitutional identity from Westphalian context and the process of gaining rather different meaning and functionality in the early post-Westphalian era.

3.4.Human Dignity in Bulgaria. – in: Becchi, P. H. Mathis (eds.) Handbook of Human Dignity in Europe. Vienna: Springer, 2019, ISBN 978-3-319-28083-7, p. 130-149.

This study explores the human dignity in the Bulgarian constitutional model. The analysis is based on the 1991 Constitution, the legislation and the case-law of the Constitutional Court. Hence, the work offers a comparison between the constitutional concept of human dignity, its variants in the ordinary legislation and in key Constitutional Court decisions. Thus, the conclusion

is made that there are multiple variants of the concept of human dignity while the ‘sector specific’ human dignities, that are usually provided in acts of Parliament, are not necessarily unconstitutional.

The work grounds the analysis on conceptual foundations. This is due to the fact that it starts with exploring the essence and nature of human dignity as constitutional value, constitutional principle or constitutional right. On the basis of normative analysis and analysis of the case-law of the Constitutional Court a conclusion is made that neither the Constitution, nor the legislation, nor the jurisprudence give clear and monolithic answers regarding the nature of human dignity.

Furthermore, the study provides an analysis of the functions and effects of human dignity. Distinction is made between vertical, horizontal and quasi-horizontal effects of human dignity. Three main functions related to human dignity with view to its vertical effect are being outlined. These are its functions as criterion for evaluation of the constitutionality and legality of the state activity in general and of the activity of the officeholders of the state institutions in particular, as a limitation to different procedural actions of the state bodies and as limitation to the substantial policy of the state. Special attention is devoted to the horizontal effect of human dignity.

The study offers a typology of human dignity in Bulgarian constitutional model. It also explores the main safeguards for human dignity.

The work outlines the main issues related to human dignity in the jurisprudence of the Constitutional Court. They stem out of the Court’s judgements related to the nature of human dignity, its elements and safeguards, the inclusion of human dignity in key constitutional principles, its role as limitation to constitutional rights and its impact on transitional justice etc.

Finally several suggestions are made for the improvement of the constitutional institutionalization of the human dignity and for its putting into practice by the courts.